

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha, 2021

Jakub Píkl

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

HUDEBNÍ UMĚNÍ

HUDEBNÍ REŽIE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**NAHRÁVKY KÜHNOVA SMÍŠENÉHO SBORU
V DRUHÉ POL. 20. STOLETÍ**

Jakub Pikla

Vedoucí práce: doc. MgA. Sylva Stejskalová, PhD.

Oponent práce: MgA. Jiří Gemrot

Datum obhajoby: 22.6.2021

Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2021

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

ART OF MUSIC

RECORDING DIRECTION

MASTER´S THESIS

RECORDINGS OF KÜHN CHOIR OF PRAGUE

IN THE SECOND HALF OF 20th CENTURY

Jakub Pikla

Thesis Supervisor: doc. MgA. Sylva Stejskalová, PhD.

Thesis Opponent: MgA. Jiří Gemrot

Date of thesis defense: 22.6.2021

Academic title granted: MgA.

Prague, 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

Nahrávky Kühnova smíšeného sboru v druhé polovině 20. století

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Tato práce v základu mapuje a třídí poznatky o nahrávkách artificiální hudby Kühnova smíšeného sboru (realizovaných ve druhé pol. 20. stol.). Část prostoru je věnován také zakladateli sboru, Pavlu Kühnovi, a jeho práci jakožto hudebního režiséra a dramaturga nahrávek KSS. Druhá část se věnuje rozborům a pohledu hudebního režiséra na vybrané nahrávky.

Tato diplomová práce může obohatit obor hudební režie o poznatky o bohaté historii Kühnova smíšeného sboru, jeho zakladateli a hudebním režisérovi Pavlu Kühnovi, stejně tak může sloužit k seznámení se stěžejními nahrávkami.

Abstract

In this thesis I would like to present information about the classical and contemporary music recordings of the Kühn`s Choir of Prague which were made in the second half of the twentieth century. I dedicate a part of my thesis to Pavel Kühn, who is the famous founder of this choir, as well as an extraordinary recording director and programme manager of the recordings of his choir. In the second half I focus on the analysis of selected recordings.

This thesis may be useful to everyone who wishes to become better acquainted with Pavel Kühn, the Kühn`s Choir of Prague and his recordings.

Obsah

1. Úvod	1
2. Rodina Pavla Kühna a její vliv na sborový zpěv ve 20. století	3
2.1. Otec zakladatel - Jan Kühn.....	3
2.2. První fenomén - Kühnův dětský sbor	5
2.3. Druhý fenomén - Český pěvecký sbor	6
2.4. Český pěvecký sbor při státním orchestru Česká filharmonie	7
3. Kühnův smíšený sbor jako světový fenomén.....	10
3.1. Pavel Kühn zakladatel	11
3.2. Založení Kühnova smíšeného sboru	13
3.3. Vrcholné období KSS	14
3.4. Zhodnocení.....	16
4. Souhrn nahrávek artificiální hudby KSS.....	18
4.1. Zjednodušená katalogizace vybraných nahrávek	19
5. Dramaturgie nahrávek Pavla Kühna a KSS	20
5.1. Vybraná alba a jejich dramaturgie.....	21
5.2. Rekapitulace	28
6. Porovnání vybraných nahrávek	29
6.1. Bohuslav Martinů: Mikeš z hor, H. 375.....	30
6.2. Francis Poulenc: Messe en sol majeur, FP 89	35
6.3. Bohuslav Martinů: Madrigaly, H. 380	40
6.4. Luboš Fišer: Nářek nad zkázou města Ur.....	44
7. Závěr.....	46
8. Seznam zdrojů	48
9. Přílohy	49
9.1. Seznam nahrávek KSS.....	49
9.1.1. Nahrávky ženského nebo mužského sboru	49
9.1.2. Nahrávky komorního sboru	54
9.1.3. Nahrávky smíšeného sboru	57
9.2. Obrazové přílohy	75

1. Úvod

Když jsem se před lety přestěhoval do Prahy a nastoupil na Hudební a taneční fakultu Akademie múzických umění, tehdy ještě na katedru dirigování, neměl jsem tušení, kam mě hudební život zanes. Nejprve to bylo, zásluhou mého pedagoga Jaroslava Brycha, provázejícího mě celou dirigentskou kariérou, do Kühnova smíšeného sboru, kam jsem nastoupil jako barytonista. V tomto souboru jsem zažil nádherné pěvecké momenty, spoustu úžasných hudebních zážitků, ať už to bylo účinkování na Pražském jaru v Šostakovičově Symfonii č. 13 "Babi Jar", či zahraniční zájezdy, nebo účinkování na prknech Národního Divadla v Praze v inscenacích Smetanovy *Libuše*, či Pucciniho *Turandot*. Zároveň jsem ještě tehdy netušil, že mě vývoj zanes až na katedru zvukové tvorby, a že se dám na studia hudební režie. Tento krok se záhy ukázal jako velice prozíravý. Vzhledem ke stále se zvyšující produkci audio nahrávek je tato profese velice žádaná. Dají se v ní dobře využít poznatky a zkušenosti z dirigování a naopak.

Poslední velkou změnou v životě byla již rok trvající pandemie onemocnění Covid-19. Stejně jako pro mnoho odvětví kultury (amatérské pěvecké sbory, nezávislá divadla, aj.) znamená tato pandemie velkou brzdu, ne-li likvidaci. Byť by se mohlo na první pohled zdát, že je to období více než vhodné na bádání a tvorbu diplomové práce, opak je bohužel pravdou. Více času na tvorbu nepochybně je, nicméně velkým omezením pro práci je omezení mezilidských kontaktů, což se negativně odráží na možnosti setkat se s jinými badateli, či pamětníky. Dokonce to má vliv i na tak donedávna samozřejmou věc, jakou bylo vypůjčení si odborné literatury v knihovně. Stejně tak se to ukázalo jako problém při bádání v největší studnici nahrávek zkoumaných interpretů v Česku - v Českém Rozhlase. Jejich archiv je, bohužel, po dobu pandemie zavřený, a tak jsem zůstal odkázán pouze na vlastní zdroje, či na online zdroje. Ty však jsou, naštěstí, nemalé, neboť už rok trvající pandemie donutila spoustu uživatelů a institucí přesunout své zdroje do online prostoru, což dávám jako jednu z mála věcí celé pandemii k dobru.

Tyto tři momenty formovaly celou diplomovou práci. Byť vzniká za velice stísněných podmínek, snažím se v ní reflektovat veškeré poznatky a posunout stav bádání alespoň o kousek dopředu.

Pavel Kühn (7. července 1938 - 5. ledna 2003) a Kühnův smíšený sbor (zal. 1959) jsou legendy a nesmazatelně zapsané pojmy v dějinách sborové a nahrávací tvorby 2. poloviny 20. století. Na svém kontě mají několik tisíc

nahrávek nejrůznějších stylů a žánrů zahrnující hudbu od renesančních madrigalů, přes sborovou tvorbu vrcholného romantismu, dnes už klasickou sborovou tvorbu českých autorů 2. poloviny 20. století, až po populární hudbu či hudbu k filmům.

Právě proto stojí za bližší pozornost i dramaturgie jednotlivých nahrávek. V poslední části práce se věnuji porovnání vybraných nahrávek Kühnova smíšeného sboru se zahraniční produkcí.

Celá práce se zabývá hlavně artificiální tvorbou, která vyšla v českých a světových vydavatelstvích na hudebních nosičích.

2. Rodina Pavla Kühna a její vliv na sborový zpěv ve 20. století

2.1. Otec zakladatel - Jan Kühn

Chceme-li mluvit o Kühnově smíšeném sboru, potažmo Pavlu Kühnovi, nemůžeme nezačít zeširoka. Tento fenomén se na české hudební scéně neobjevil jen tak, z čista jasna. Pavel Kühn se dá totiž označit jako završitel celé jedné sborové rodinné linie. Byl synem dvou slavných českých sbormistrů, Jana Kühna a Markéty Kühnové.

Jeho otec, Jan Kühn byl významným českým operním pěvcem, dirigentem, ale hlavně sbormistrem a hudebním režisérem. Narodil se 11. listopadu 1891 jako nemanželské dítě v obci Bohuchwała u Rzeszówa v Halíči, jeho maminka ho však vychovala v Českých Budějovicích. Celé dětství vyrůstal v pivovaru Samson. Studoval na reálce a na hudební škole v Českých Budějovicích, kde se o jeho hudební přípravu postaral tehdejší ředitel hudební školy Bohuslav Jeremiáš, stejně jako jeho syn Jaroslav. Umělecky i lidsky nejbliže mu však byl nejslavnější člen této hudební rodiny, dirigent Otakar Jeremiáš. ¹

Ještě za časů studií s velkým úspěchem účinkoval v produkcích oratorních i operních děl, kde se zhostil sólových rolí - např. v Národním divadle Moravskoslezském ztvárnil mnoho význačných rolí, nejvíce mezi lety 1920-27, jako např. *Kecala* ve Smetanově *Prodané nevěstě*, *Chrudoše od Otavy* v *Libuši* od stejného autora, *Figara* v Mozartově *Figarově svatbě*, či *Kostelníka* v Pucciniho *Tosce*. ²

Na sklonku 20. let však musel kariéru operního zpěváka opustit. Sám vzpomínal, že to bylo hlavně ze zdravotních důvodů: do hlasového ústrojí mu prý nekontrolovaně pronikaly hleny, které nepříjemně zhoršovaly a rušily jeho pěvecký projev, a lékaři mu tento nedostatek nedokázali odstranit. ³ Tím se tak jeho rozjetá kariéra sólového zpěváka pomalu ubírala ke konci, a svůj pěvecký talent a um využíval už pouze při názorných ukázkách během sborových zkoušek.

V té době však pod tíhou osobních záležitostí Kühn opouští své "moravské" angažmá a odchází do Prahy. Počátkem 30. let se totiž rozhodl opustit první

¹ Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal, str. 124

² <https://www.ndm.cz/cz/osoba/4676-kuhn-jan.html>

³ Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal, str. 125

manželství. Jeho první žena ale s rozlukou nesouhlasila, a tak se rozvod táhl, a zřejmě i na nátlak "veřejného mínění" Jan Kühn odešel⁴. Současně se však sblížil se svou trvalou láskou a později i druhou manželkou. Paní Markéta Kühnová byla o čtrnáct let mladší než on, byla rovněž operní zpěvačkou. Pocházela z plzeňské německé rodiny (před sňatkem se jmenovala Margarete Holznerová). S Janem Kühnem se zřejmě potkali v Moravském divadle v Olomouci, kam nastoupila v roce 1929 jako mladodramatická sopranistka a kde ztvárnila role ve významných českých operách, jako např. *Mařenku* ve Smetanově *Prodané nevěstě*, či *Jenůfu* v Janáčkově *Její pastorkyni*, ve světovém repertoáru pak účinkovala jako *Micaela* v Bizetově *Carmen*.⁵

Krátce po přesunu do Prahy zakládá Jan Kühn Kühnův dětský sbor, s jehož vedením mu pomáhá manželka Markéta, a také se jim narodí dvě děti, Pavel a Jana, o nichž bude řeč dále.

⁴ Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal, str. 126

⁵ Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal, str. 125

2.2. První fenomén - Kühnův dětský sbor

Jak jsem již zmínil výše, zhruba kolem roku 1930 odchází Jan Kühn do Prahy. Roku 1931 byl přijat do Československého rozhlasu s pracovní náplní hudební režisér. Tato doba se dá označit jako bouřlivý rozvoj rozhlasu a také hudebního vysílání.⁶ Již několik let v Československém rozhlase fungoval symfonický orchestr, který vedl Kühnův přítel z mládí Otakar Jeremiáš. Při stále bohatším a strukturovanějším programu bylo zapotřebí zdatného hudebníka, který by byl schopný zajistit střídání umělců před mikrofonem, či přepojování mezi vysílacími stanovišti. Půvab této práce, která byla zpočátku založena převážně na vysílání hudby, spočíval mimo jiné také v tom, že umožňoval velikou iniciativu všem umělcům, resp. zaměstnancům. Jan Kühn tady našel brzy uplatnění pro svou nejvlastnější - vokální profesi. Častěji se tak začala vyskytovat potřeba sborového zpěvu, avšak tehdejší Československý rozhlas pro to neměl žádné stálé soubory. A tak Jan Kühn v prvních měsících sestavoval zejména malé nahodilé ansámby, později však začal vytvářet větší, častěji použitelné sestavy pěvců.⁷

V této době zastávaly významnou roli ve vysílacím schématu rozhlasu také koncerty pro školy, kde hrál důležitou úlohu dětský zpěv. Nejprve ve spolupráci se žižkovskou učitelkou M. Charousovou-Gardavskou sestavil menší dětský sbor, později od sezóny 1932/33 pravidelně účinkující, zpívající i ve večerním vysílání. V této sezóně také přijal název Kühnův dětský sbor, a začíná mimo rozhlasových úkolů provozovat i vlastní koncertní činnost.

S rozrůstajícími požadavky a s přibývajícými přípravnými odděleními nemohl vést Jan Kühn tento sbor sám. A tak v roce 1933 přichází z Olomouce jeho druhá manželka Markéta, a oba společně rozvíjejí dětský sbor.⁸

⁶ S trochou nadsázky se dá tento překotný vývoj připodobnit k rokům 2020 a 2021, kdy kvůli absenci živých koncertů spousta umělců i těles sahá k nahrávání svého umění, či živému streamu na nejrůznějších platformách.

⁷ Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal, str. 126

⁸ Tento sbor funguje dodnes a stále si drží svou světovou špičkovou úroveň.

2.3. Druhý fenomén - Český pěvecký sbor

Na první pohled by se mohlo zdát, že péče o rodinu a vedení dětského sboru s tolika členy a tolika přípravnými odděleními zaměstná dva lidi dostatečně. Jan Kühn však v téže době zakládá pro potřeby rozhlasového vysílání také smíšený pěvecký sbor, který od roku 1935 vystupoval samostatně pod názvem Český pěvecký sbor. První jeho veřejné, "nerozhlasové", vystoupení proběhlo o Velikonocích 1935, kdy provedl oratorium *Stabat Mater* od Antonína Dvořáka.⁹ Sbor tak dokonale vstoupil do doby, kdy už nebylo tolik populární původní, více spolkové, sborové hnutí (tj. nadšené amatérské sbory), a kdy noví autoři svěřovali pěvecké sborové složce ve svých dílech stále větší a větší roli. Díky přesnému vedení a hudební připravenosti sbormistra tak rostl věhlas sboru, a došlo také k jeho částečné profesionalizaci. Jan Kühn se snažil angažovat alespoň částečně vzdělané pěvce, a také se mu podařilo prosadit, aby Rozhlas část z nich zaměstnal.

Bohužel, jen co došlo ke konsolidaci a první vlně vzednutí, ocitly se české země v neblahém sevření nacistické diktatury, války, a později i represí komunistické diktatury. Pro vývoj obou výše uvedených těles to znamenalo několik problémů - ať už to bylo nucené nasazení části dospělého osazenstva v Říši, tak také obvinění sbormistra Jana Kühna z kolaborace¹⁰ a odpovědnosti za smrt dětí, které zemřely během spojeneckého náletu na Prahu.¹¹ Po válce však byl Jan Kühn všech obvinění zproštěn, a tak mohl dále pokračovat ve své započaté práci. V téže době také odchází Jan Kühn spolu s částí zpěváků a celým výborem sboru z rozhlasu, a společně zakládají, resp. pokračují v tradici pod názvem Český pěvecký sbor¹². Tento "staronový" sbor se věnoval především koncertní činnosti a od svého vzniku spolupracoval s předními pražskými orchestry i dirigenty.¹³

⁹ Jaroslav Smolka ve svých vzpomínkách také uvádí zajímavost, a sice, že Jan Kühn založil interpretační tradici uvádění "oživující novinky": ve čtvrté větě *Fac, ut ardeat cor meum* nahradil Dvořákem předepsaný ženský sbor (v části *Sancta mater stud agas*) sborem dětským. Jím přesně připravený dětský sbor se zde zjevil jako andělský chór, skvěle kontrastující s předchozím hrdinským basovým sólem.

¹⁰ Zřejmě byl navržen koncem války, podobně jako Václav Talich, na vyznamenání Svatováclavskou orlicí

¹¹ Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal (str. 129)

¹² Ti, kteří např. Z existenčních důvodů museli zůstat v rozhlase, zakládají nový sbor s názvem Pěvecký sbor Čs. rozhlasu.

¹³ https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003587

2.4. Český pěvecký sbor při státním orchestru Česká filharmonie

Janu Kühnovi se podařilo profesionalizovat i tento "nový" sbor. Na základě dopisu Ministerstvu školství (19.6.1947) byl původně amatérský sbor přiřčen k České filharmonii (21.12.1950), se kterou rozvinul nejdůležitější spolupráci. Toto spojení vydrželo až do začátku 90. let, kdy se tento sbor osamostatnil a začal fungovat pod názvem Pražský filharmonický sbor.

V této době také sbor zažívá velké umělecké počiny. Účastnil se například velkého venkovního provedení kantáty *Svatá Ludmila* Antonína Dvořáka pod vedením Rafaela Kubelíka v roce 1948, či nastudování oratoria *Král David* od Arthura Honeggera, se kterým vystoupil na Pražském Jaru v roce 1949 pod vedením samotného autora. Za zmínění také stojí jistě první gramofonová deska sboru, s v jistém ohledu osudovým dílem pro Jana Kühna - titulem nebylo nic jiného, než oratorium *Stabat Mater* Antonína Dvořáka (1952).

Při výčtech všech úspěchů obou těles manželů Kühnových (manželka Markéta se totiž aktivně podílela na uměleckém chodu obou těles, jak ČPS, tak KDS), nemůžeme zapomenout na linku, která nás zavede do dalšího fungování celé sborové scény, potažmo přímo k zájmu celé diplomové práce.

Jan Kühn totiž současně pedagogicky účinkoval na tehdy nově založené HAMU a za účelem zefektivnění své práce ve sborech vychovával na katedře dirigování své pozdější asistenty.

Prvním z nich byl malý zpěvák z Kühnova dětského sboru, později korepetitor a následně také asistent v KDS Antonín Šídlo. Tento významný český sbormistr dosáhl asi největšího věhlasu díky svému působení u Pražského sdružení pěveckých učitelů a Pražského filharmonického sboru (resp. Českého pěveckého sboru). Ten, stejně jako KDS po smrti Jana Kühna dokonce vedl spolu s Markétou Kühnovou.¹⁴

Druhým, a pro KDS ještě významnějším, byl Jiří Chvála. Tento neobyčejně inspirativní a pracovitý sbormistr asistoval Janu Kühnovi v dětském i dospělém sboru. Po smrti Jana Kühna se nejprve stává druhým sbormistrem, později (v roce 1967) přebírá vedení KDS a na této pozici setrvává až do dnešních dní.¹⁵ Pamatuji si ještě ze svých studií na katedře dirigování na hodiny sborového dirigování s panem profesorem. Vždy zaujatě hovořil o pečlivosti nácviu, o barevném vyvážení jednotlivých hlasů i o bohatosti české sborové literatury.

¹⁴ <https://www.ceskesbory.cz/01-01-clanek.php?id=297>

¹⁵ <https://kuhnata.cz/cs/pages/553-lide-ve-sboru/>

Tedy o tom, co si odnesl od svého profesora Jana Kühna, předával i nám studentům.

A konečně třetím z našeho úzkého výběru byl samotný Kühnův syn Pavel. Pavel Kühn se narodil 7. července 1938 jako druhé dítě Jana a Markéty Kühnových.¹⁶ Hudební talent zdědil po rodičích a díky zaměření celé rodiny byla zřejmě jeho hudební kariéra nalinkovaná již od narození. Jak vzpomíná starší z obou sourozenců - sestra Jana Šulcová - od malička oba s Pavlem zpívali v dětském sboru. Ačkoliv je do hudby nikdo nenutil (oba vystudovali gymnázium), tak Jana vystudovala varhany na Pražské konzervatoři a Pavel studoval dva roky violoncello na Akademii múzických umění (u K. P. Sádla) a později sborové dirigování u svého otce.¹⁷ Díky svému výbornému sluchu a hudebnímu talentu se prý v počátcích své kariéry živil originálním způsobem - jako student přepisoval z amerických desek jazzovým kapelám aranžmá slavných hvězd.¹⁸

Bohužel však přišel nečekaný zvrat v osudu celé hudební rodiny. Na podzim 1957 se u Jana Kühna objevila neléčitelná choroba. Lékaři mu objevili nádor na mozku, kvůli kterému již dále nemohl pokračovat v tak náročné práci. Po velkých útrapách tomuto onemocnění 15. února 1958 nakonec podlehl. Jana Šulcová vzpomínala na tyto osudové chvíle s velkou bolestí. Přeci jen Pavlovi bylo dvacet, ona byla o tři roky starší. Přiznala ale, že měl Pavel už ve dvaceti silnou autoritu. Ještě za života Jana Kühna si s Pavlem rozdělili sborová oddělení. Ona se věnovala mladším dětem, Pavel si vzal na starost dorůstající děvčata.¹⁹ A to byl ten moment, kdy se začal formovat Kühnův smíšený sbor.

Jak vzpomíná již zmíněný Jaroslav Smolka, kouzlo geniality Jana Kühna spočívalo jak v obrovském charismatu, tak ve vytříbené pěvecké technice a hlavně dovednosti tuto techniku předat sborovým zpěvákům. Měl jasnou a aplikovatelnou teorii o tvorbě tónu (podle svého pedagoga M. Ulanowského, u kterého soukromě studoval během své vojenské služby ve Vídni). Ta spočívala *"v hlavovém posazení, jež je nutno udržovat při všech polohách i hláskách v*

¹⁶ Prvním potomkem obou rodičů byla varhanice a hudební pedagožka Jana Šulcová (roz. Kühnová), o které bude řeč v následujících řádcích. Bohužel během psaní této práce dne 4.3.2021 ve věku 85 let zemřela (o skonu informovaly např. Divadelní noviny - <https://www.divadelni-noviny.cz/zemrela-jana-sulcova-kuhnova>).

¹⁷ <http://www.kuhnchoir.cz/Js-Rozhovor>

¹⁸ Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal, str. 149

¹⁹ <http://www.kuhnchoir.cz/Js-Rozhovor>

jednom místě obličejové masky, v horní části nosohltanu. Správné posazení si pěvec může ověřovat tvorbou tónu bez výslovnosti při zvuku tónu, blízké jakémusi dlouze drženému n, kterému říkal choán".²⁰ Podobná slova jsem slýchal i od svého profesora sborového dirigování, pana Jiřího Chvály. Popisoval mi zálibení a zápal Jana Kühna do nacvičování staré vokální polyfonie, které využíval ke zdokonalení pěvců a jejich techniky a hudebního vnímání, stejně jako do nacvičování sborové romantické literatury, zejména pak do mužských i smíšených sborů Bedřicha Smetany.

Dá se tedy bez nadsázky říci, že Jan Kühn je největší zakladatelskou osobností pro českou sborovou kulturu, resp. té, která se vyvíjela od první třetiny 20. století do současnosti.

²⁰ Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal, str. 124

3. Kühnův smíšený sbor jako světový fenomén

Jak je patrné z předchozí kapitoly, Kühnův smíšený sbor se nedá vytrhnout samostatně z vývoje dějin českého sborového života ve 20. století. Sbor vznikl na základě zkušeností, talentu a přesvědčení svého sbormistra a zakladatele Pavla Kühna (který všechno toto získal ve své rodině), a také z potřeby uvádění nových a stále obtížnějších děl sborové či vokálně-instrumentální literatury. Dříve, než se však budeme věnovat samotnému sboru, stojí za zmínku jak pár řádků o samotném zakladateli sboru, tak i srovnání s podobnými soubory.

Na české sborové scéně fungovala spousta amatérských pěveckých sborů od přelomu 50. a 60. let 19. stol. Avšak celé odvětví se začalo profesionalizovat až příchodem Jana Kühna a vytvořením Českého pěveckého sboru (viz kapitola 2.3.). Jak bude řeč dále, Kühnův smíšený sbor se během deseti let svého trvání zařadil mezi českou sborovou špičku (byl pravidelně obsazován, podobně jako zmíněný Český pěvecký sbor - resp. Pražský filharmonický sbor, či Pěvecký sbor Čs. Rozhlasu). Podobně fascinující je také samostatnost sboru, tedy fakt, že sbor nebyl zřízen žádnou institucí (krátce byl od r. 1978 začleněn do uměleckých složek Symfonického orchestru hl.m. Prahy FOK²¹), a svou "nezávislost" si drží od 90. let až do současnosti. V současnosti sbor lze určitě zařadit vedle dvojice velkých českých sborů, a sice Pražského filharmonického sboru a Českého filharmonického sboru Brno (zal. 1990, sbm. Petr Fiala).

Na zahraniční scéně lze vyzorovat jisté paralely s podobnými ansámby, ačkoliv ty se odlišují např. menším počtem členů. Za všechny lze jmenovat např. The Monteverdi Choir (zal. 1964, sbm. Sir John Eliot Gardiner), The Sixteen (zal. 1977, sbm. Harry Christophers), Eric Ericson Kammarkör (zal. 1945, zakladatel Eric Ericson), či Huelgas Ensemble (zal. 1971, sbm. Paul Van Nevel). Je však pravdou, že všechny jmenované zahraniční sbory vznikly jako ansámby orientující se původně pouze na renesanční polyfonii, avšak Kühnův smíšený sbor se od začátku aktivně věnoval uvádění soudobé tvorby. Časem se poměry vyrovnaly, nicméně na základě této skutečnosti (např. jednou z prvních uváděných skladeb byla sboru věnovaná kantáta *Mikeš z hor* Bohuslava Martinů) lze Kühnův smíšený sbor označit jako světový fenomén.

²¹ Informace z bookletu k Albu Kühnův smíšený sbor: Lukáš, Eben, Raichl, Kalach (LP Panton, 81 0740)

3.1. Pavel Kühn zakladatel

Jak sám Pavel Kühn přiznával, nikdy se profesionálně zpívat neučil. Veškeré základy pěvecké techniky získal v dětském sboru svého otce.²² To mu však nebránilo, aby zazářil jako sólový zpěvák (zřejmě po vzoru svých rodičů) již v útlém věku - jako člen KDS nazpíval sólové party mimo jiné ve snímcích hudby Václava Trojana k loutkovým filmům Jiřího Trnky.²³ Stejně tak v dospělém věku zpíval v nahrávacích ansámblech, které sám sestavil, a které se podílely na nahrávkách populární hudby.²⁴ Neméně snadným úkolem pro něj bylo dokonalé předzpívání jednotlivých partů všem sboristům, které kdy dirigoval.

K dokreslení celé hudební osobnosti Pavla Kühna je rozhodně třeba se zastavit u zmíněné spolupráce s tvůrci populární hudby. Zevrubné studium této činnosti by jistě vydalo na napsání samostatné práce, neboť v této není dostatek prostoru se tomuto tématu důkladněji věnovat, nicméně je třeba to zmínit.

V průběhu 60. let se totiž k zájmům Pavla Kühna přidalo také účinkování na poli tehdy se rozvíjející popové hudby. Jako aranžér, zpěvák, a také jako hudební režisér začal spolupracovat se sborem Lubomíra Pánka, či Jazzovým orchestrem Československého rozhlasu i Tanečním orchestrem Československého rozhlasu. V letech 1979 - 1983 působil rovněž ve vydavatelství Supraphon jako vedoucí hudební režisér v oblasti tzv. malých hudebních žánrů.²⁵ Postupem času se rozvinula také spolupráce s dalšími zvuknými jmény - například ve vydavatelství Panton režíroval desky skupiny Plavci, spolupracoval s Orchestrem Václava Hybše, s Ladislavem Štáidlem, Karlem Růžičkou či Jiřím Stivínem. Jako aranžér se podílel na vzniku dlouhohrající desky od Karla Gotta *Bílé Vánoce* (1982).²⁶ Vedle toho stojí za vznikem mnoha nahrávek lidové hudby, které režíroval jako hudební režisér v Československém rozhlase.

Jako hudební režisér (či také jako dirigent a/nebo sbormistr) také stojí za řadou televizních a filmových snímků, jak těch nejznámějších - *Spalovač mrtvol* Juraje Herze, *Markéta Lazarová* a *Údolí včel* od Františka Vláčila, či *Chobotnice*

²² Dokument "Potomci slavných", Česká televize, 2002

²³ https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003910

²⁴ <http://www.kuhnchoir.cz/Pavel-Kuhn>

²⁵ https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003910

²⁶ https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003910

z druhého patra od Jindřicha Poláka - tak těch méně známých, jako např. *Pavučina, Ucho* či *Adelheid*.²⁷

Nemůžeme rovněž vynechat jeho další sbormistrovské působení. Jak již bylo řečeno, největšího věhlasu dosáhl se "svým" sborem, tedy Kühnovým smíšeným sborem, nicméně v 80. letech stál také v čele Pěveckého sboru Československého rozhlasu, a od roku 1990 do roku 1996 byl hlavním sbormistrem Pražského filharmonického sboru, tedy těles, u jejichž zrodu stál jeho otec Jan Kühn.²⁸

²⁷ <https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/17559/pavel-kuhn>

²⁸ https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003910

3.2. Založení Kühnova smíšeného sboru

Jak jsem již zmínil v předchozí kapitole, ještě za života Jana Kühna a za dob studií Pavla Kühna na pražské AMU (tehdy ještě sídlící v Domě umělců, dnešním Rudolfinu), si Pavel se sestrou Janou rozdělili přípravná oddělení KDS, kdy se Jana věnovala menším dětem a Pavel se věnoval dorůstajícím děvčatům. Z nich a ještě ze spolužaček z AMU sestavil v roce 1958 komorní ženský sbor, se kterým od začátku veřejně vystupoval a koncertoval. První veřejné vystoupení se uskutečnilo už v roce 1958 v Městské knihovně v Praze. Hned v další sezoně se k ženskému sboru, jak vzpomíná Jana Šulcová, připojili mužští zpěváci z Českého pěveckého sboru, „a Kühnův smíšený sbor byl na světě”.²⁹

O tom, že se jednalo od začátku o prvotřídní a uznávané těleso svědčí fakt, že pro první koncert Kühnova smíšeného sboru složil a dedikoval svou kantátu *Mikeš z hor* český hudební génius a rodinný přítel Bohuslav Martinů.³⁰ Provázanost s tímto skladatelem se projevila hned rok poté, tedy v roce 1959, když Martinů zemřel, KSS v jeho rodné Poličce provedl všechny jeho vrcholné sborové kantáty (*Tedy Otvírání studánek, Legendu z dýmu bramborové nati, Romanci z pampelišek a Mikeše z hor*).³¹

Netrvalo dlouho a dostavila se první mezinárodní ocenění. Tak například v srpnu 1968 se Kühnův smíšený sbor zúčastnil světové proslulé sborové soutěže v italském Arezzu. Tam získal první cenu v kategorii ženských sborů, první cenu v kategorii smíšených a třetí cenu v kategorii mužských sborů. V oněch dnech proběhla invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, spousta sboristů viděla v televizi „tanky na Václaváku” a přemýšlela o emigraci. Sbor tehdy doprovázel brněnský skladatel Jan Novák, který se nakonec pro odchod z rodné vlasti rozhodl.³² Pavel Kühn se svým sborem dokonce provedl nedlouho poté (15.4.1969) i Novákovo oratorium *Ignis pro Ioanne Palach*.³³

²⁹ <http://www.kuhnchoir.cz/Js-Rozhovor>

³⁰ <http://www.kuhnchoir.cz/O-Nas>

³¹ <http://www.kuhnchoir.cz/Js-Rozhovor>

³² <http://www.kuhnchoir.cz/Js-Rozhovor>

³³ https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003910

3.3. Vrcholné období KSS

V 70. letech následovalo velice plodné a úspěšné období. To nicméně přiznal i Pavel Kühn ve vzpomínkovém dokumentu, který natočila Česká televize k jeho 60. narozeninám v roce 1998. Dle svých slov to bylo proto, že "měl na svůj sbor čas" a dostatečně se mu věnoval.³⁴ V tomto období se sborem podnikl několik zahraničních zájezdů (Francie, Itálie, Maďarsko, Německo, Řecko, Sovětský svaz, atd.) a úspěšně se zúčastnil mezinárodních soutěží. Na domácím poli se stal ceněným partnerem tuzemských orchestrů při provádění kantátových a oratorních děl (tj. Symfonického orchestru hl. m. Prahy FOK, SOČRu, České Filharmonie, aj.). Spolupracoval se světovými dirigenty, jakými byli hlavně Vladimír Válek a Libor Pešek, neméně pak Václav Smetáček, Zdeněk Košler, Petr Altrichter, Jiří Bělohlávek, Serge Baudo, Vladimír Ashkenazy či Charles Mackerras.³⁵

Sbor vedle své koncertní činnosti také velice čile nahrával. Hodně času strávili sboristé (v různých obsazeních a pod různými názvy) v nahrávacím studiu Smečky s Filmovým symfonickým orchestrem (Fysio) a dirigentem Františkem Belfínem.³⁶ Jméno Kühnův smíšený sbor je tak uvedeno pod snímky jako např. *Markéta Lazarová* či *Údolí včel* Zdeňka Lišky, či *Lid versus Larry Flint* Miloše Formana.

V tomto období sbor také nahrál velké množství hudby českého skladatele Luboše Fišera. Vedle účinkování v řadě televizní a filmové hudby (např. Cyklus *Bakaláři*, či *Věčný Faust*) nahrál sbor celou Fišerovu operu *Lancelot*. Neméně významnými skladateli-spolupracovníky sboru byl již zmíněný Jan Novák a také Václav Trojan.³⁷

Při výčtu úspěchů druhé poloviny 20. století bychom také neměli opomenout pravidelné účinkování sboru na Mezinárodním hudebním festivalu Pražské Jaro. Z dostupných pramenů festivalového webu je patrné, že Kühnův smíšený sbor vystupoval na Pražském jaru poprvé již v roce 1971, kdy měl samostatný sborový koncert v bazilice sv. Jiří v Praze na Hradčanech, na kterém uvedl čtyři sborová díla Philippa de Monte. Na tomto předním festivalu sbor

³⁴ Svět Pavla Kühna, Česká televize, 1998

³⁵ <http://www.kuhnchoir.cz/O-Nas>

³⁶ <http://www.kuhnchoir.cz/Js-Rozhovor>

³⁷ <http://www.kuhnchoir.cz/O-Nas>

vystupoval ještě několikrát. Výběrem např. v roce 1980 na koncertu spojených Ústředních hudeb ČSLA, v roce 1982 na koncertu spojených sborů z Česka a Slovenska (zde vystupovala ženská sekce KSS spolu se sborem Technik z Bratislavy), či v roce 1983 v spolu se Symfonickým orchestrem Čsl. Rozhlasu pod taktovkou Jaroslava Krombholce. Takovým pomyslným vrcholem éry Pavla Kühna v Kühnově smíšeném sboru byl festivalový koncert ze dne 24.5.1998, na kterém sbor uvedl všechny kantáty Bohuslava Martinů, tedy *Legendu z dýmu bramborové nati* (H. 360), *Romanci z pampelišek* (H. 364), *Mikeše z hor* (H. 375) a *Otvírání studánek* (H. 354).³⁸

³⁸ <https://soutez.festival.cz/koncert/kuhnuv-smiseny-sbor-2/>

3.4. Zhodnocení

Při psaní výše uvedených odstavců mě zákonitě napadla jedna myšlenka: Jak zhodnotit osobnost Pavla Kühna? Čím může být inspirativní pro dnešní práci? Sám jsem, jak jsem již dříve uvedl, členem Kühnova smíšeného sboru od sezony 2016/17, čili jsem zažil několik Kühnových pamětníků, i jeho jakýsi "duchovní odkaz" při práci se sborem, potažmo práci v nahrávacím studiu. Při skládání této mozaiky jsem sám pro sebe došel k několika závěrům:

Pavel Kühn byl jistě komplikovaná osobnost. Do jisté míry o něm vypovídá i to, že byl třikrát ženatý. Jeho sestra Jana na něj vzpomíná jako na velice náladového, místy i protivného. Při vzpomínkových pořadech České televize vzpomíná na své dětství, a celkem asi i despotickou výchovu od svého otce. Sám si na několika místech naříká nad jistou "zkažeností" mladé generace, což působí mnohdy až, s jistou mírou nadsázky, zapškle. Také při záznamech jeho práce jakožto sbormistra a dirigenta působí velice přísně.

To ostatně potvrzuje Karel Růžička, velký skladatel a jazzový pianista, který s Kühnovým smíšeným sborem několikrát a pravidelně až do své smrti spolupracoval při uvádění svých děl. Doslova při onom přátelském televizním posezení říká: *"Já jsem byl svědkem několikrát toho, jak pracuješ, když jsme dělali třeba Mši mojí, a musím teda říct, že to je mistrovský balancování na jako... To je ohromnej kus psychologie, jako míra únosnosti, jo... Ale vždycky to skončí tak, že to ty lidi akceptujou, jo, a udělej přesně to, co po nich chceš."* A to doplňuje Libor Pešek slovy: *"To má po fotrovi".*³⁹

Na druhou stranu to byl jistě člověk se sice specifickým, ale zato velkým smyslem pro humor. Například v onom dokumentu, kde sedí a beseduje se svými hudebními kolegy a přáteli ve vinárně, působí velice uvolněně, vtipně a docela dobře jako středobod zábavy. Sám se v dokumentu i přiznal, že doslova: *"... jsem za ty leta vypěstoval v sobě i takovej reflex, že když mám před sebou hodně lidí, tak mě napadaj zvláštní věci. A voni to píšou skutečně, maj toho hodně. Kolikrát i jim to nejde, když je to nezáživný, nebo je to nebaví (...), tak člověk prostě vymyslí nějakej ten bonmot, jak se teď říká, jaksi žertovný, a voni si na to hned vzpomenou, a pak dál to věděj, i ty noty věděj."*⁴⁰ Proto se neskromně domnívám, že jakousi svou specifickou přísností používal jako masku a prostředek k dosažení výsledků své práce.

³⁹ Svět Pavla Kühna, Česká televize, 1998

⁴⁰ Svět Pavla Kühna, Česká televize, 1998

Jistou jízlivost a nepochybně i přísnost si zachovával i při práci hudebního režiséra. Dle všeho měl výborně vytríbený a neomylný sluch, jasnou představu o nahrávaných partiturách i o celkové koncepci díla, avšak nebyl při této činnosti až tak despotický, jako při vlastní práci sbormistrovské.

Ač by to jistě mnohým i v této době imponovalo, tak si myslím, že zmíněný způsob práce s hudebníky dnes již není aplikovatelný. Mluvíme sice o dobách nedlouho uplynulých, ale i přesto se dnes již nedá kolegy v branži považovat za námezdní dělníky hudby a používat na ně metodu "cukr a bič", neřku-li ještě častěji pouze ten bič. Nechci vůbec snižovat výsledky práce Kühnova smíšeného sboru pod svým zakladatelem, ani výsledky Pavla Kühna na poli režiséřském, to ani ostatně není cílem této krátké úvahy. Jen se domnívám, že v dnešní době už nejsou použitelné metody, o kterých sám Pavel Kühn v polovině 90. let mluvil jako o "drsných", a o kterých tvrdil, že už tehdy neměly tu správnou odezvu. Z vyjádření pamětníků lze usoudit, že byl při své sbormistrovské práci někdy až despotický, náladový, a rozhodně se zpěváky nezacházel "v rukavičkách". Z kusých záběrů jeho režiséřské práce vychází spíše jako mírnější člověk, sice s nároky a bez kompromisů, avšak zřejmě bez chování, které si mohl dovolit ke "svému" ansámblu, tedy lidem, kteří ho znali a u kterých předpokládal reakci na své chování.

Uvědomuji si však, že zde zmíněné rady o chování se ke kolegům v branži rozdávám sice s nějakými zkušenostmi, ale stále v začátku své profesionální kariéry. Předpokládám, že za nějakých 40 let, až zestárnu a dorostu do onoho věku seniorního, budu na spoustu věcí nahlížet jinak a zřejmě se i sám sobě budu divit.

Možná však ještě jednu poznámku je nutné uvést - Pavel Kühn žil a tvořil ve velice pohnuté době. Jak již bylo zmíněno, jeden z vrcholů jeho kariéry - tedy začátek úspěšné dráhy po evropských sborových soutěžích - přišel zrovna v době začínající okupace cizími vojsky a nastupující normalizace. A možná právě díky svým pevným zásadám a své náročnosti na sebe i své okolí nikdy nepodlehli tlaku, který na něj musel být vyvíjen ze strany represivní státní moci. Ve vzpomínkovém dokumentu ke svým narozeninám vzpomíná, jak nedobře vycházel se státní mocí a s komunistickými představiteli, nicméně si vždy zachoval svého svobodomyšlného ducha a své humanisticko-křesťanské založení.⁴¹

⁴¹ Svět Pavla Kühna, Česká televize, 1998

4. Souhrn nahrávek umělé hudby KSS

Jak jsem již zmínil v předchozích kapitolách, zvukových záznamů Kühnova smíšeného sboru všech žánrů a stylů existuje nepřehledné množství. Mnohdy však nedohledáme u všech nahrávek (k filmům, v populární a lidové hudbě, v pozdějších letech např. k počítačovým hrám) výslovné označení Kühnův smíšený sbor. Od svých vrcholných let až dodnes se totiž toto těleso skládá z kmenových členů, kteří jsou pravidelně zváni ke spolupráci na všech projektech (koncertech, nahráváních i např. operních produkcích), ale zároveň v tomto "společenství" působilo a působí mnoho externích zpěváků, kteří jsou zváni jen na určité projekty. Proto můžeme v archivech dohledat názvy jako "*Kühnovi komorní sólisté*" (hlavně v nahrávkách starší hudby⁴²), "*Sbor Pavla Kühna*" (nahrávky populární hudby, propagandistické písně⁴³), poté "*Kühnův ženský sbor*" (logicky tam, kde se využívá jen ženský sbor, např. na nahrávce skladby Oliviera Messiaena *Trois petites liturgies de la présence divine*⁴⁴) a samozřejmě "*Kühnův smíšený sbor*" (nahrávky velkých klasicko-romantických sborových děl⁴⁵). Zde si musíme uvědomit, vzhledem k výše řečenému, že se nejednalo ve sto procentech případů o ty stejné zpěváky, ale dost často bychom mohli jistě zaznamenat stejný zvukový obraz jednotlivých těles. Zároveň také nelze jednotlivá tělesa mezi sebou zaměňovat, ale mluvíme-li o Pavlu Kühnovi a Kühnově smíšeném sboru, nelze přehlédnout jedny a ty samé zpěváky, kteří se účastnili různých projektů (i ve smyslu žánru) v různých obsazeních.

Jak však vyplývá z názvu této práce i této kapitoly, mým hlavním objektem zájmu budou nahrávky hudby, kterou jsem označil jako umělé, čili všechny ty, kde sbor jako hlavní, či jeden z hlavních protagonistů v klasické, umělé hudební produkci.

⁴² např. zde: <https://www.supraphonline.cz/album/603201-pierre-de-ronsard-a-hudba>

⁴³ např. zde: <https://www.supraphonline.cz/umelec/491-sbor-pavla-kuhna>

⁴⁴ např. zde: <https://www.supraphonline.cz/album/1327-messiaen-tri-male-liturgie-pet-refrenu?artistId=753>

⁴⁵ jako např. s KSS neodmyslitelně spjatá kantáta Bohuslava Martinů *Mikeš z hor*: <https://www.supraphonline.cz/album/50-martinu-otvirani-studanek-legenda-z-dymu-bramborove-nati-mik?trackId=916&artistId=753>

4.1. Zjednodušená katalogizace vybraných nahrávek

Během svého bádání při tvorbě této práce jsem zjistil, že podobnému tématu (tedy osobnosti Pavla Kühna a jeho nahrávek) se před několika málo lety věnoval sbormistr, muzikolog, bohemista, zpěvák a knihovník Jan Pirner, t.č. vedoucí úseku pro Sborový zpěv dospělých a Hudební knihovny Národního informačního a poradenského střediska (NIPOS), člen Kühnova smíšeného sboru a sbormistr Dětského pěveckého sboru Radost Praha. S jeho laskavým svolením využiji jeho poznatky a ohromný kus práce⁴⁶, v níž budu pokračovat na dalších stránkách.

Jan Pirner vytvořil seznam celé diskografie Pavla Kühna, tedy i těch nahrávek, na kterých se podílel jako sbormistr jiných sborů. Já jsem tento seznam převzal, selektoval jsem pouze nahrávky uskutečněné s Kühnovým smíšeným sborem, a dále jsem ho doplňoval o dohledatelné informace, konkrétně o vystupující umělce, technické zajištění, a místo a rok pořízení nahrávky. Ve většině případů jsem čerpal z on-line katalogu Discogs, poté z archivu vydavatelství Supraphon a v neposlední řadě také vlastních zdrojů a bookletů.

Celý seznam přikládám jako přílohu této práce v kapitole 9 na str. 49. Jednotlivé nahrávky jsou řazeny ve třech oddílech - nahrávky ženského nebo mužského sboru, nahrávky komorního sboru a nahrávky smíšeného sboru. Ve všech oddílech jsou nahrávky řazeny chronologicky dle data vydání, a jsou číslovány. U některých nahrávek, které spadají do více kategorií obsazení, uvádím vždy první, nižší číslo a vzájemný odkaz v seznamu. V dalších kapitolách pak s tímto seznamem pracuji a vybírám z něj nahrávky, u kterých dále rozebírám dramaturgii, či nakonec provádím jejich rozbor. Čísla nahrávek přebírám ze seznamu v příloze.

⁴⁶ https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003910

5. Dramaturgie nahrávek Pavla Kühna a KSS

Další silnou stránkou Pavla Kühna byl jeho cit pro dramaturgii, pro celistvost programů, které uváděl, stejně jako neotřelost novinek, které se svým sborem premiéroval. Jak si lze všimnout v seznamu v příloze, pořízených nahrávek je obrovské množství. Na to, že Kühnův smíšený sbor nikdy nepracoval jako plně profesionální těleso, je to až obdivuhodné.

Je však jasné, že na dramaturgii většiny nahrávek neměl Pavel Kühn až tak zásadní vliv. Například Jaroslav Smolka ve své vzpomínkové knize uvádí, že Pavel Kühn do jisté míry plnil zadání objednávek různých institucí (Svaz skladatelů, Rozhlas, vydavatelské firmy), a pro své koncerty vybíral hlavně to, co mu sami skladatelé nabídli.⁴⁷

V následující kapitole se proto nachází stěžejní desky, na kterých zpívá Kühnův smíšený sbor samostatně, a dá se tak předpokládat, že za dramaturgickým plánem stojí Pavel Kühn sám, či se na něm velkou měrou podílel. Jedná se o průřez nahrávkami za celé sledované období. Výběr je chronologicky řazený, dle data vydání. Čísla jsou použita ze seznamu v kapitole 9.1.- přílohy.

Ve většině případů lze vyzorovat jasnou spojující linii mezi uvedenými skladbami, dalo by se říci až *leitmotiv*. Jednou je to osobnost skladatele, podruhé autora textu, jindy zase národní kompoziční škola. Mnohdy se jedná o novátorské nahrávky, tedy skladby, které před Kühnovým smíšeným sborem ještě nikdo nenahrál (a mnohdy ani poté - např. Fišerův *Nářek nad zkázou města Ur*). Jistě nebudu přehánět, když budu tvrdit, že se mnohé nahrávky staly jakýmsi odrazovým můstkem pro další uvádění jednotlivých skladeb na živých koncertech a zpívaná interpretace jistým vodítkem.

⁴⁷ Jaroslav Smolka: Jak jsem je znal, str. 150.

5.1. Vybraná alba a jejich dramaturgie

Nahrávka č. 41) "Duchovní hudba: Francis Poulenc: *Mše G dur; Moteta I.; Moteta II.*" (LP Supraphon, 1 12 1113, 1972, 1974, 1977, 1978, 1983; CD Supraphon, VT 7092-2, 2013)

Na tomto albu můžeme pozorovat oblíbenost a poptávku po francouzské sborové tvorbě jak mezi posluchači, tak i u samotného Pavla Kühna. Jedná se totiž o jedno z prvních samostatných alb Kühnova smíšeného sboru, kterému se dostalo několik dalších vydání. Sám Pavel Kühn se k těmto skladbám vracel během své kariéry několikrát (např. *Mši G dur* nahrál během svého působení u Pražského filharmonického sboru pro vydavatelství Supraphon v roce 1994).

Tato konkrétní nahrávka KSS byla pořízena v roce 1969, tedy velmi krátce po Poulencově smrti. Dle mého zjištění se jedná o jednu z prvních světových nahrávek této hudby (počátkem 60. let vyšly na LP deskách nahrávky ve Francii), a s největší pravděpodobností první svého druhu v tehdejší Československu.

Obsahuje skladby Francise Poulenca: *Messe en sol majeur (Kyrie, Gloria, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei)*, *Quatre motets pour le temps de Noël (O magnum mysterium, Quem vidistis pastorem, Videntes stellam, Hodie Christus natus est)* a *Quatre motets pour un temps de Pénitence (Timor et tremor, Vineam meam electam, Tenebrae factae sunt, Tristis est anima mea)*.

Nahrávka č. 42) "Soudobá sborová tvorba. Jan Rychlík: *Slavík, Mračno*; Jindřich Feld: *Invence*; Emil Hlobil: *Vlajka republiky*, op. 48, č. 3; Oldřich Flosman: *Pět madrigalů*; Luboš Fišer: *Nářek nad zkázou města Ur*" (LP Panton, 11 0298, 1972; CD Supraphon VT 2855-2, 2018)

Dalším albem se soudobou sborovou tvorbou bylo nedlouho po vydání Poulencovy duchovní tvorby bylo právě toto album. Nalezneme na něm dva kratší sbory s přírodní tematikou od Jana Rychlíka, kompozici Jindřicha Felda, ve které uplatňuje postupy z instrumentální kompozice a sbor nechává zpívat pouze na vokály, oslavný sbor Emila Hlobila na verše Jaroslava Seiferta, *Madrigaly* Oldřicha Flosmana, které napsal na slova nejslavnějších světových textů (Faust a Markétka, Bible), či sbor Luboše Fišera na slova starověkého eposu. O zdařilosti této nahrávky svědčí také to, že např. nahrávka Fišerová *Nářku* se objevila na nejednom pozdějším albu.

Nahrávka č. 23) "Z repertoáru Rudolfské kapely. Philipp de Monte, Jacob Regnart – Torquatto Tasso, Alessandro Orologio, Camillo Zanotti – Batista Guardini, Lambertus de Sayve, Carl Luython, Philipp Schöndorff, Nicolaus Zangius" (LP Panton, 11 0335, 1972; CD Supraphon, VT 2423-2, 2016)

O tom, že byl Pavel Kühn se svým sborem schopný obsáhnout nejen komplikované moderní sborové partitury, ale ještě se věnovat renesanční polyfonii, svědčí toto album ze začátku 70. let. Na něm zaznívá 12 madrigalů nejznámějších skladatelů období císaře Rudolfa II. Skladby od Philippa de Monte měl Pavel Kühn obzvláště v oblibě, se sborem s nimi vystupoval na prvních velkých soutěžích na počátku 60. let, či je uváděl na prvním koncertu KSS na festivalu Pražské jaro v roce 1971.

Nahrávka č. 45) "Soudobá sovětská hudba. Vadim Salmanov: *Labutička*; Ljutsian Abramovič Prigožin: *Slovo o pluku Igorově*; Pauls Dambiš: *Písně o moři*" (LP Supraphon, 1 12 1691-92, 1974, CD Supraphon, VT 1362-2, 2020)

Působit v době nastupující normalizace v kultuře obecně s sebou často také neslo jistou "povinnost" uvádět díla "spřátelených slovanských národů". Domnívám se, že nejinak tomu bylo i v tomto albu. Avšak i když se jedná o dnes příliš nehrané a nezpívané skladby, v době pořízení nahrávek to byl směr, kterým se Pavel Kühn i sbor ubírali. V albu tedy najdeme pětidílný "koncert pro smíšený sbor" na ruské lidové texty o vesnické dívce s názvem *Labutička*, oratorium *Slovo o pluku Igorově* na texty nejstarší ruské legendy o knížeti Igorovi, ve kterém autor používá tehdy moderní postupy, jako je aleatorika či sborová dodekafonie, a třídílný cyklus *Píseň o moři* a cappella na slova lotyšské lidové poezie o smrti rybářů, kteří uhynuli v bouři na moři.

Nahrávka č. 49) "Soudobá polská sborová tvorba. Ryszard Bukowski: *Mazowsze*; Andrzej Koszewski: *Muzika fa-re-mi-do-si*; Nicolao Copernico *dedicatum*; Romuald Twardovski: *Carmina de mortuis*" (LP Supraphon, 1 12 1865, 1976, CD Supraphon, VT 0690-2, 2018)

Zřejmě podobným případem jako album sovětských autorů je i toto album. Avšak nelze mluvit jen o ideologické nutnosti. Je nutno dodat, že podpora, která se vydávala na uvádění nových děl, byla v té době ohromná a z dnešního pohledu nepředstavitelná. A tak se v českém prostředí objevila tato nahrávka se

zajímavými skladbami, kterými jsou *Muzika fa-re-mi-do-si*, kde autor využívá místo slov solmizačních slabik, devítidílný cyklus *Mazowsze* (polský název pro Mazovské vojvodství), čtyřdílný cyklus *Carmina de mortuis* (Písňe o mrtvých) a také kantáta pro tři smíšené sbory odkazující se dle svého názvu na Mikuláše Koperníka.

Nahrávka č. 52) "Antonín Dvořák: *Čtyři sbory op. 29; V přírodě, op. 63*; Vítězslav Novák: *Dvanáct ukolébavek op. 61*" (LP, Supraphon, 1 12 2040, 1977, CD Supraphon, VT 0702-2, 2018)

Vedle moderních děl nemohly v repertoáru KSS chybět kultovní cykly Antonína Dvořáka. Poprvé tyto kompletní cykly nejvýznamnější a cappelové Dvořákovy tvorby (tedy části *Místo klekání, Ukolébavka, Nepovím a Opuštěný* v cyklu *Čtyři sbory*, a části *Napadly písňe, Večerní les, Žitné pole, Vyběhla bříza a Dnes do skoku* v cyklu *V přírodě*) nahrál sbor v roce 1976. O zdařilosti této nahrávky vypovídá také to, že ji Supraphon použil na vícero kompilacích. Vedle těchto cyklů Pavel Kühn zařadil také *Dvanáct ukolébavek* pro ženský sbor od Vítězslava Nováka na moravské lidové texty.

Nahrávka č. 25) - "Česká sborová tvorba. Ladislav Vycpálek: *Husův hlas*; Pavel Bořkovec: *Šest písňi*; Jan Rychlík: *Šibeniční madrigaly*; Jiří Matys: *Cestou nocí*; Viktor Kalabis: *Svítání*" (LP Panton, 8112 0190, 1981; CD Supraphon, VT 7440-2, 2015)

Dalším albem s naprostými novinkami je toto průřezové album soudobých českých skladatelů. Jedná se patrně o jediné nahrávky svého druhu s touto konkrétní hudbou. Účinkuje v něm jak velký smíšený sbor ve Vycpálkově kantátě *Husův hlas* a v Kalabisově zvukomalebné skladbě *Svítání*, tak ženský sbor v Bořkovcově cyklu šesti drobných skladeb (*Píseň o jahodě, Starý mlýn, Mateřídouška, Jarní, Ukolébavka a Vlajka republiky*) a v Matysově cyklu tří písňi s názvem *Cestou nocí*, tak i komorní sbor v Rychlíkových madrigalech s názvem *Cestou nocí* (*Beránek měsíc, Lunovis a Das Mondschaft*) na slova Christiana Morgensterna v překladu a přebásnění Josefa Hiršala.

Nahrávka č. 59) "Johannes Brahms: *Fest- und Gedenksprüche, Op. 109; Drei Moteten, Op. 110; Richard Strauss: Zwei Gesänge, Op. 34*" (LP Supraphon, 1112 3147, 1983, CD Supraphon, VT 9489-2, 2013)

Dalším z velkých zájmů Pavla Kühna byly velké sbory německé romantické literatury, které rád na koncertech uváděl, a které nahrál v roce 1979. Jedná se o nahrávky velkých dvojsborových skladeb J. Brahmsa (cyklus *Fest- und Gedenksprüche* s částmi *Feierlich Bewegt* - 'Otcové naši', *Lebhaft und Entschlossen* - 'Když silný odětec' a *Froh bewegt* - 'Nebo který národ' a cyklus *Drei Moteten* s částmi *Ich aber bin elend, Ach, arme Welt* a *Wenn wir in höchsten Noten sein*) a cyklus dvou šestnáctihlasých skladeb pro a capella sbor (*Der Abend* a *Hymne*).

Nahrávka č. 26) "*Česká renesanční hudba*" (LP Supraphon, 1119 4111-2, 1984; CD Supraphon, VT 0665-2, 2018)

Další ukázkou zájmu Pavla Kühna a jeho sborů o renesanční hudbu je toto album, které vyšlo v roce 1984 na celkem 4 LP deskách, a na kterém jsou vybrané skladby nejvýznamnějších skladatelů, jakými byli Kryštof Harant (*Qui confidunt in Domino*), Jan Trojan Turnovský (*Všemohúcí Stvořiteli*), Jan Campanus Vodňanský (*Ódy*) či vícero skladeb z dobových zpěvníků (Speciálník královéhradecký, Sborník Dobřenského, aj.)

Nahrávka č. 27) "*Pierre de Ronsard et la musique*" (LP Supraphon, 10 3883-1 231, 1986, 1987, 1988; CD Supraphon, VT 1885-2, 2020)

Na předchozí album úzce navazuje toto album, které je však orientované na zahraniční renesanční tvorbu. Ústředním motivem alba jsou texty francouzského básníka Pierra de Ronsarda a sbor na něm uvádí skladby nejznámějších skladatelů té doby, např. Philippa de Monte, Clémenta Janequina, či Orlanda di Lassa.

Nahrávka č. 16) "Antonín Dvořák: *Moravské dvojzpěvy, op. 32, op. 20, op. 38, bez op. čísla*" (LP Supraphon, 1112 4093, 1987; MC Supraphon, 1912 4093, 1987, 1991; CD Supraphon, 10 4093-2 231, 1987)

Neméně kultovní záležitostí jsou *Moravské dvojzpěvy* Antonína Dvořáka, sice původně cykly pro dva ženské hlasy, avšak postupem času titulem, který nemůže chybět na repertoáru žádného ženského sboru. Objevuje se tedy i v diskografii ženské části Kühnova smíšeného sboru a jedná se o kompletní nahrávku všech tří cyklů (op. 20, 32 a 38) i dvou bez opusového čísla. Z tohoto komplexního hlediska se jedná o velký počin, neboť kompletní nahrávky Moravských dvojzpěvů ve sborové verzi do té doby žádný sbor nenahrál (v 50. letech nahrál pouze op. 32 Český pěvecký sbor s Janem Kühnem). O oblíbenosti této nahrávky svědčí několikeré vydání i použití v dalších kompilacích na CD Supraphonu.

Nahrávka č. 74) "Miroslav Raichl: *Šest madrigalů pro smíšený sbor*; Zdeněk Lukáš: *Iudica me, Deus*; Petr Eben: *Maledictiones et Benedictiones* (výběr); Jiří Kalach: *Lukumo*" (LP Panton, 81 0740-1 231, 1989; CD Supraphon, VT 2838-2, 2017)

Jak jsem zmínil výše, toto album bylo ze série výročních. Vzniklo totiž ke 30. narozeninám Kühnova smíšeného sboru, a přineslo mnoho novinek, které nebyly nahrány předtím ani potom. Všichni čtyři skladatelé patří bezpochyby k nejlepším sborovým skladatelům druhé poloviny 20. stol., a poprávu tak byli zařazeni na výroční album jednoho z našich nejúspěšnějších sborů stejné doby, který v tu dobu zažíval své vrcholné období. Na této desce tak najdeme Raichlův cyklus *Šest madrigalů* (s částmi *Nová podzimní*, *Křížem krážem*, *Malá osudová*, *Don don diri don don*, *Zář i stín* a *Netopýři co děláte*) na brilantní hořkosladké humorné texty satirika J. R. Picky, dále pak smíšený sbor *Iudica me, Deus* od Zdeňka Lukáše, který jej zkomponoval v roce 1969 na objednávku německého dirigenta Helmuta Rillinga, dále pak sborové scény ze stejnojmenného baletu *Kletby a dobrořečení* od Petra Ebena, který tento balet napsal ve spolupráci s choreografem Jiřím Kyliánem pro Kyliánovo Nizozemské taneční divadlo, a konečně také skladbu *Lukumo*, zřejmě první vokální a programní skladbu jinak autora komorní a orchestrální hudby Jiřího Kalacha. Tato skladba je inspirována románem *Tajemný Etrusk* Mika Waltariho a sbor ji poprvé uvedl na Týdnu nové hudby v roce 1986.

Nahrávka č. 14) "Bohuslav Martinů: *Otvírání studánek; Legenda z dýmu bramborové nati; Mikeš z hor*" (LP Supraphon, 11 0921-1 231, 1991; CD Supraphon, 11 0767-2 231, 1991; CD Supraphon, SU 3992-2 211, 2009)

Jak jsem již popsal v předchozích kapitolách, čtyři kantáty Bohuslava Martinů, zvláště pak *Mikeš z hor* jsou pevnou součástí DNA Kühnova smíšeného sboru. Proto mě při bádání překvapilo, že první nahrávka těchto kantát vznikla až po 30 letech fungování a bezpočtu repríz. Lze se jen domnívat, že sbor i se sbormistrem hledali interpretační dokonalost a čekali s nahráváním až do konce 80. let. Nebo je důvod čistě pragmatický, a zkrátka v provozu nebyl čas. O tom se lze dohadovat, ale možná jediný člověk, který by správně zodpověděl, tedy Pavel Kühn, už téměř dvě desítky let není mezi námi.

Vedle těchto tří kantát s instrumentálním doprovodem byla ve stejnou dobu a na stejném místě nahrána také *Romance z pampelišek*, která se však nevešla do tohoto alba (tyto tři kantáty mají dohromady asi 63 minut, *Romance* má dalších 14), a vyšla tak v albu Supraphonu spolu s cykly *Petrklíč* a *Špalíček* (SU 11 0752-2 231, 1991).

Nahrávka č. 30) "Orlando di Lasso and his sons" (MD Panton, 81 1246-3 231, 1993; CD Panton, 81 1246-2 231, 1993)

Tato nahrávka je první ze čtveřice velkých alb z počátku 90. let, na kterých Pavel Kühn se svým sborem nazvaným Kühnovi komorní sólisté uvádí starou, lépe řečeno renesanční hudbu. Vodicí linkou tohoto alba je, jak název napovídá, skladatel Orlando di Lasso a také jeho synové. V albu tak nalezneme *Missu pro defunctis* O. di Lassa, dále pak cyklus šesti motet *Cantiones sacrae* jeho syna Ferdinanda a *Missu super vestiva i colli* dalšího syna Rudolfa. Zajímavostí tohoto alba je také to, že vyšla rovněž na minidiscích, podle dohledatelných zdrojů bylo snad jediné.

Nahrávka č. 31) "*Music in Rudolphinian Prague. Philippe de Monte*" (CD Panton, 81 1401-2 231, 1995)

Druhým albem je opět renesanční hudba Prahy přelomu 16. a 17. století. Konkrétně v něm nenajdeme jiné skladby než od Philippa de Monte. V albu zaznívá jeho *Missu super Cara la vita mia* (mše zkomponovaná na melodii

dobového populárního madrigalu), 6 různých motet na biblické texty, a *Missa de Requiem*.

Nahrávka č. 32) "Salomone Rossi: *The Songs of Solomon*" (CD Panton, 81 1271-2 232, 1995)

Třetím albem je souborná nahrávka 33 duchovních zpěvů na slova biblických textů, které jsou přisuzovány králi Šalamounovi. Na dvou CD je zaznamenaný tento velice zajímavý cyklus evropské renesanční hudby s původním hebrejským textem.

Nahrávka č. 33) "*Torquato Tasso in the Music of his Contemporaries. Gabrieli, Gesualdo, de Monte, Marenzio, Hassler and others*" (CD Panton, Bonton Music, 71 0377-2, 1996)

Posledním vydaným albem z této čtveřice je opět renesanční hudba, avšak tentokrát propojena skrze autora textů (srov. *Piérre de Ronsard et la musique*). Z tohoto hlediska se jedná o neotřelou dramaturgii, která se u mnoha jiných těles neobjevuje. Na tomto albu tak najdeme 26 různých motet a madrigalů od autorů zvučných jmen, jako např. Carlo Gesualdo, Hans Leo Hassler, Philippe de Monte či Claudio Monteverdi.

Nahrávka č. 93) "*Kletby a dobrořečení*" (CD Supraphon, SU 3384-2 211, 1998)

Jak je patrné ze seznamu nahrávek v příloze, toto CD je vlastně kompilací několika starších nahrávek. Jedná se o poslední čistě a cappellové a do jisté míry průřezové CD ve sledovaném období.⁴⁸ Zazní na něm starší nahrávky vrcholů a cappellové tvorby, konkrétně *Fest- und Gedenksprüche* Johannesa Brahmsa, *Kletby a dobrořečení* Petra Ebena, *Dvanáct ukolébavek* Vítězslava Nováka, *Cinq rechants* Oliviera Messiaena a *Romance z pampelišek* Bohuslava Martinů.

⁴⁸ Další takové se objevilo až v roce 2019, a nese název *Celebration*, mnohými mylně považováno a uváděno jako první průřezové CD Kühnova smíšeného sboru. Při pročítání uvedené diskografie nemůže být o omylu pochyb.

5.2. Rekapitulace

Jak jsem psal v poznámce č. 48 v předchozí kapitole, v roce 2019 vyšlo nové průřezové CD s názvem *Celebration* pro sbor a cappella, na kterém sbor pod vedením své druhé sbormistryně Lenky Navrátilové uvedl novinkové cykly skladatelů Jana Ryanta Dřízala, Miloše Orsona Štědrone a jazzovou mši Jakuba Dvořáčka. V rámci propagace bylo toto CD označováno jako první samostatné CD Kühnova smíšeného sboru. Při pohledu na předchozí podkapitulu a užší výběr 18 samostatných alb, pod kterými je podepsán Kühnův smíšený sbor, je patrné, že se toto tvrzení absolutně nezakládalo na pravdě.⁴⁹ Vedle toho totiž ještě vidíme stovku nahrávek, na kterých se sbor podílel (buď jako hlavní interpret, či ve spolupráci s dalšími sbory či orchestry), a to v průběhu zhruba 40 let. Velice prostým a zjednodušeným průměrem tedy vychází, že se sbor podílel na dvou až třech albech ročně. A to nezapočítáváme hudbu populární, filmovou (či obecně nahrávání pro film) a lidovou (většinou nahrávky pro Československý Rozhlas). S jistou mírou nadsázky se tak dá říci, že Kühnův smíšený sbor fungoval (a mnohdy i dnes funguje) jako nahrávací továrna. Přihlédneme-li k tomu, že členové sboru dochází do sboru až po své "hlavní práci", dojdeme k tomu, že se jedná o skutečný fenomén.

Je však nutno dodat, že Kühnův smíšený sbor byl aktivní v nahrávací činnosti i po odchodu Pavla Kühna. Na svém kontě má několik CD vzešlých hlavně ze spolupráce se skladatelem Milošem Bokem. Zároveň se také dramaticky změnila situace na trhu. Klasické CD nosiče dnes vydává (a hlavně kupuje) už málokdo, trhu s nahrávkami dominují streamovací služby, s rozvojem internetu došlo k útlumu přenosu dat na nejrůznějších plastových nosičích, ale bohužel celý nahrávací segment na tuto změnu reaguje velice pomalu.

Proto nemá cenu hledět se sentimentem na "zašlou slávu" v souhrnu 100 alb, které nahrál sbor buď samostatně, či na nich alespoň částečně participoval, neboť tato doba, kdy se nahrávala nejrůznější hudba a lidé si ji doma poslouchali z "klasických" nosičů dávno skončila. Navíc nikdo nedokáže ani odhadnout, jak se do své pěvecké a organizační formy sbor vrátí po téměř dvou pandemicky ovlivněných sezónách.

⁴⁹ Dalo by se s jistou dávkou tolerance tvrdit, že se jedná o CD, které bylo vydané nákladem samotného sboru, neboť všechna předchozí CD (či jiné nosiče) byly vždy vydávány nákladem hudebních vydavatelství (Supraphon, Panton). Snad i kvůli tomuto faktu (že CD vyšlo nákladem sboru) je zvláštní, že chybí možnost objednávky či zakoupení na webových stránkách sboru, potažmo že není ani uvedeno v diskografii.

6. Porovnání vybraných nahrávek

V následující kapitole se budu věnovat rozborům celkem čtyř nahrávek, kdy vždy na jedné straně porovnáám nahrávku Kühnova smíšeného sboru se zahraniční produkcí ze stejné doby, či pozdější českou tvorbou. Popisovat a následně srovnávat budu celkovou uměleckou kvalitu - tedy vyznění nahrávky, technická úroveň zpěvu, přesnost reprodukce notového zápisu a případné odchylky od notového záznamu, měření tempa s metronomem, a také technickou kvalitu samotné nahrávky - kvalitu zvukového záznamu, případné chyby, ruchy, slyšitelné stříhy, vyváženost zvukových stop.

Pro účely rozboru a porovnání jsem použil nahrávky, které zmiňuji v následujících podkapitolách, a také následující notové záznamy:

U kantáty *Mikeš z hor* jsem použil notový záznam vydaný Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění, Praha, 1960, 1. vydání. Dá se tak předpokládat, že interpreti na obou nahrávkách používali tento materiál.

U *Messe en Sol Majeur* jsem použil notový materiál vydaný vydavatelstvím Salabert, Paříž, Francie, 1984. Zde je patrné, že interpreti na obou nahrávkách zpívali z jiného notového materiálu, dá se domnívat, že i z ručního opisu.

U cyklu *Madrigaly* jsem čerpal z vydání Bärenreiter - Verlag, Kassel, 1960. Tyto noty jsem před lety získal jako kopii, do které byl oproti původnímu vydání v němčině vepsán český text (který sedí dle obou nahrávek).

Ke kantátě *Nářek nad zkázou města Ur* jsem bohužel žádný notový záznam z žádného zdroje nezískal. Stejně tak dle mého zjištění neexistuje žádná další nahrávka, než mnou zmíněná, a tak tento rozbor stojí trochu stranou, jak zmiňuji v podkapitole 6.4.

6.1. Bohuslav Martinů: Mikeš z hor, H. 375

Tuto kantátu pro smíšený sbor, sopránové a tenorové sólo, dvoje housle, violu a klavír napsal Bohuslav Martinů na slova básně svého přítele z rodné Poličky Miloslava Bureše pro tehdy nově vzniklý Kühnův smíšený sbor. Ten tuto skladbu také v roce 1959 premiéroval, a drží si jí v repertoáru až do dnešních dní. Pro srovnávací analýzu jsem si vybral dvě nahrávky českých sborů - Kühnova smíšeného sboru (z roku 1988) a Pražského smíšeného sboru (z roku 2018, sbm. Jiří Petrdlík).

A) Bohuslav Martinů: Mikeš z hor (CD Supraphon, 11 0767-2 231, 1991)

účinkují: Milada Čejková (soprán), Vladimír Doležal (tenor), Petr Messiereur, Jan Kvapil (housle), Jan Talich (viola), Stanislav Bogunia (klavír), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Tomáš Zikmund (mistr zvuku), Vladimír Koronthály (hudební režie). Nahráno digitálně ve Studiu 1 Československého rozhlasu, Praha, 1988.

První sledovaná nahrávka byla pořízena stereofonně a plně digitální cestou v roce 1988 v Českém rozhlase, tedy plně profesionálním studiu s profesionálním zázemím a nahrávací technikou. To má za důsledek, že nám zprostředkovává možnost velice kvalitního poslechu tělesa v dané době v nezkreslené podobě.

Po zvukové stránce bych rád vyzdvihl prostorovou vyváženost jednotlivých nástrojů - první a druhé housle se zřetelně ozývají z levého kanálu, viola z pravého a klavír zřetelně uprostřed (tedy z obou). Rovněž je tomu tak ve sboru (soprán a alt více v levém, tenor a bas v pravém kanálu). Sólisté jsou postaveni doprostřed. Co mi naopak nevyhovuje, jsou zvukové poměry nástrojů. Tak například housle a viola jsou zvukově mnohem zřetelnější než klavír, který na nahrávce působí jako by byl snímán z větší vzdálenosti. Paradoxně, či možná kvůli tomu klavír nedokáže více rozlišovat dynamické změny tak, jako to dokáží smyčcové nástroje. Naopak sólisté mají pro mě dobře nastavený poměr, nepůsobí ani pocitem "zpívání z dálky", ani pocitem "zpívání z bezprostřední blízkosti u mikrofonu". Avšak když přichází nějaká plocha sólového zpěvu s nástrojem, působí instrument mnohem zřetelnějším dojmem, než zpívaný part. Dobře se ale sólové hlasy zvukově pojí se sborem. Kromě jediného místa, v čase nahrávky 9:58 (sborová část "*Mikeš mračí se, dál žene stádo po úbočí...*" konkrétně od 10. taktu č. 9), kde zvukově překrývá hlas paní Čejkové celý ansámbl, až by mohl mít posluchač mít pocit, že mu onen tón g2 zpívá do ucha.

Z nahrávky je patrné, že k ní byl přidán dodatečně dozvuk, který však působí přirozeným a příjemným dojmem.

Jinak na nahrávce neshledávám žádné technické závady, ruchy ani šumy, kromě na asi dvou místech slyšitelného otočení not a jednoho zavržení podlahy. Rovněž střihy nikde neruší a jsou neslyšitelné.

Z interpretačního hlediska je mi velice sympatická volba jednotlivých temp i dynamiky. Exaktní změření a přesné porovnání s notovým zápisem je v tomto případě však velice těžké. Bohuslav Martinů totiž nedával do not přesné zápisy. Předepisoval tempo pouze italským názvoslovím (například v této kantátě je průběh tempového označení úvodní části od začátku do čísla 1 uvedeno jako *Allegro, Moderato, Poco allegro a Meno mosso*), a dynamiku často údají jako *poco forte, meno piano*, apod. Porovnávat tak lze pouze mezi sebou jednotlivé úseky v nahrávkách, méně pak úseky podle partitury. Porovnání temp obou nahrávek se budu věnovat po oddílu B - rozboru nahrávky Pražského smíšeného sboru.

Co mě však zarazí na této nahrávce, je rozkolísaná srozumitelnost zpívaného textu. Na některých místech (obzvláště v těch exaltovaných) je sboru i sólistům perfektně rozumět (např. v 5. taktu v čísle 4, čas 4:21 - "... *růžky růžovými rozhrnují hmlivé ráno...*", či v 9. taktu čísla 9., čas 10:14 - "... *že tu najednou je všechno z vichřice a kamene...*"), ale na některých místech je deklamace absolutně nesrozumitelná. Stejně tak není sbor vždy spolu (např. velmi slyšitelně v *poco agitato* v čísle 5, čas 6:21 - "*Ale copak písniím rozumějí kozy...*"). Pan sólista Doležal na mě od prvního tónu působí, jako by jeho hlas byl zastřený, možná vinou nějakého nachlazení. Tón je příliš nosový, bez výrazných konsonant (koncové "k", "ch"), nicméně s přehnanými sykvkami. Dále se u něj také vyskytují drobné intonační nepřesnosti, např. v 6. taktu č. 10 (čas 11:03), kdy se mu nedaří sestup *f1 - es1 - des1* ("*usouženou*"). Je pravdou, že celé toto místo je intonačně náročné (v klavíru zní latentní *es moll*, avšak s přidáním tónem *d*), a tak i sbor má ve svém nástupu v 11. taktu problém s intonací tónu *es* v oktávách ("*Pohromy a války*"). Naopak paní sopranistka Čejková dokázala velice hezky výrazově odstínit poslední takt tohoto svého malého sóla (takt před č. 11, čas 11:38, "*jako Mikšův proutek...*"), a zazpívat jej velice hravě. Drobný problém však nastává v souhře hned v následujícím čísle 11. Zde je totiž předepsaná stejná melodická linka v sopránovém sólu i v prvním sopránu ve sboru (např. 6 takty před č. 12, čas 12:33).

Jako zajímavost shledávám interpretační vyřešení posledních dvou taktů partitury, tedy závěrečného B dur akordu ve sboru, kdy je předepsán ve sboru vokál "a", nicméně je z nahrávky patrné, že část zpěváků drží tóny v brumendu, a ti, co zpívají "a", se postupně vytrácí, a zůstává pouze iluze dozvuku a dokonale zeslabeného tónu.

B) Bohuslav Martinů: Mikeš z hor (CD ArcoDiva, UP0224, 2021)

účinkují: Eva Müllerová (soprán), Jakub Turek (tenor), Silvie Hessová, Radek Křížanovský (housle), Pavel Ciprys (viola), Karel Košárek (klavír), Pražský smíšený sbor (sbm. Jiří Petrdlík), Václav Roubal (mistr zvuku), Jan Steyer, Jiří Petrdlík (hudební režie). Nahráno v Sále Martinů, HAMU v Praze, 2018.

Druhá porovnávaná nahrávka byla shodou okolností nahraná i vydaná přesně 30 let po té první. Byla rovněž pořizena stereofonně a plně digitální cestou v Sále Martinů na pražské HAMU, čili z hlediska zvukové kvality se jedná o porovnatelné nahrávky. Tato nahrávka vyšla v albu vydaném k 75. výročí Pražského smíšeného sboru, ve kterém dále zaznívají *Čtyři sbory pro smíšené hlasy, op. 29* Antonína Dvořáka, *Balady, op. 19 a 23* Vítězslava Nováka a *Pocta tvůrcům, op. 147* Zdeňka Lukáše.

Z hlediska zvuku lze jistě vyzdvihnout prostorovou vyváženost všech nástrojů. Housle jsou zřetelně slyšitelné z levého kanálu, viola z pravého, klavír je zřetelně uprostřed. Klavír má ale na můj vkus až nepříjemně dominantní basové frekvence, a tak na nahrávce nepříjemně duní a překrývá vrchní smyčcové nástroje. Sbor je také z hlediska poměrů dobře sejmutý, zřetelně rozdělený (tentokrát soprán a tenor v levém kanálu, alt a bas v pravém). Podobně však jako u klavíru jsou uměle zesílené mužské hlasy, což působí velice nepřírodným dojmem. Nepoměr ve zvuku se projevuje u sólistů, kdy sopranistka působí mnohem méně zřetelně než tenorista, oba se však ztrácí ve zřetelnosti za instrumenty.

Domnívám se, že dozvuk nebyl do nahrávky přidán, neboť s porovnáním s vlastní zkušeností mi přijde, že se jedná o přirozený dozvuk Sálu Martinů.

V nahrávce jsem postřehl jeden slyšitelný stříh, konkrétně v čase 14:13 před nástupem sboru ("*...pohromy a války*", 11. takt v č. 10), kde chybí nádech sboru.

Interpretační úroveň je slušná, nicméně co bych interpretům vytkl, je kvalita vokálů ve sboru a u sólistů. Sbor zpívá velice plochým (co do užití hlasového rejstříku) a širokým (co do tvorby tónu v obličejové masce) vokálem,

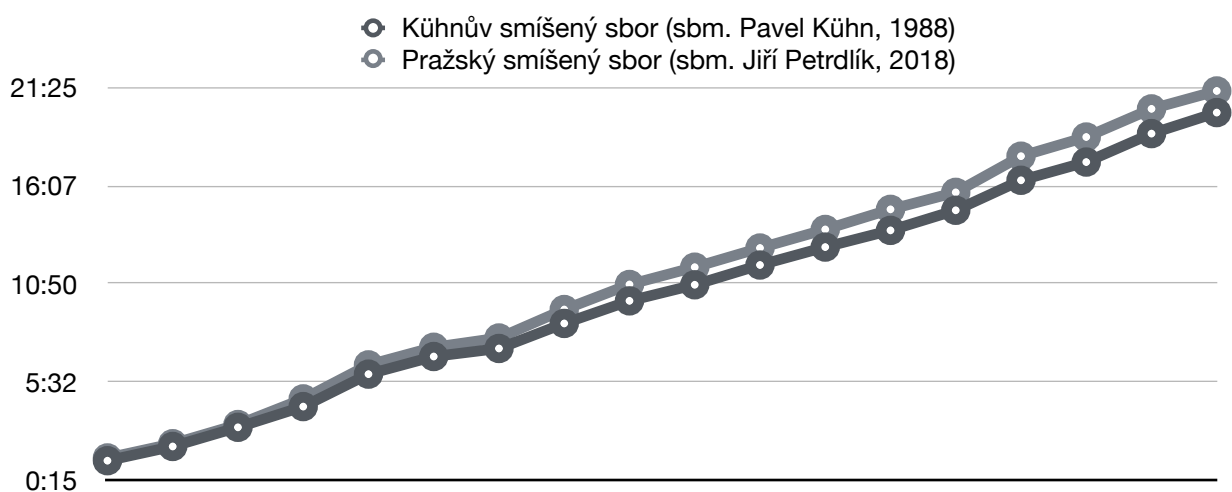
který nemá šanci se pojit dohromady a vytvořit kulatý tón příjemný na poslech, na mnoha místech se ani nepokouší o legato, což tuto "nepojivost" dále umocňuje. Tenorová sekce bohužel nemá dostatečnou hlasovou výbavu, tedy členy s vyvinutým tenorovým rejstříkem, a tak je jejich skupina naprosto zvukově plochá. Sólisté ke všemu bohužel neumí tvořit tón jinak než rychlým vibratem, který se možná hodí do operního repertoáru. Což v této skladbě, která je přeci jen pohádkou o přírodním příběhu, působí až nepatřičně a nepřirozeně.

Při pohledu na tempový průběh dostaneme zhruba následující obraz: První nahrávka Kühnova smíšeného sboru je o poznání rychlejší a svižnější. Tak kupříkladu úvodní část (*Allegro*) se drží u KSS na hodnotě kolem 90 bpm, kdežto u PSS se hodnota *alla breve* půlové noty dostává na 70 bpm. V prvním vstupu sboru (číslo 1) se hodnoty metronomu vyrovnají, u obou interpretů se pohybují kolem 110 bpm. Avšak dle mého názoru, který je podepřený partiturou (*Poco Allegro*), by měla tato část být pomalejší než předehra, nikoliv naopak. Další výrazný nepoměr nacházíme v části od čísla 4 dále. PSS se dostává na hodnoty bpm 86, kdežto KSS až na 115 bpm. Tato část má opět předpis *Poco Allegro*, čili by dávalo větší smysl držet se tempa z čísla 1. Další nesoulad vnímám ve vrcholné sborové části v čísle 9. U KSS můžeme pozorovat přesný a úderný výraz, podpořený tempem 97 bpm, kdežto u PSS je to hodnota kolem 81 bpm, a jejich deklamace není zdaleka tak přesná. Podobný případ nastává v rozuzlení celého příběhu, kdy Mikeš oklamal zimní mráz (str. 37, 38, *Piú mosso* před číslem 15). V podání Kühnova smíšeného sboru působí část velice naléhavě, podpořena tempem okolo 78 bpm. Kdežto Pražský smíšený sbor působí opět velice usedle, a drží se tempa 62 bpm. Jisté ucelení obou interpretací přichází až v samotném závěrečném čísle (č. 18, *Moderato*, "Dodnes s Mikešovým stádem dobře je mi"). Oba dva sbory podávají posluchači tuto část hymnicky, široce a s tempem pohybujícím se okolo 62 bpm.

Přehlednou tabulku a graf s časovým průběhem nahrávky přikládám níže:

Tabulka 1

Srovnání tempového průběhu - Bohuslav Martinů, Mikeš z Hor, H 375																		
Číslo v partituře:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn, 1988)	1:17	2:03	3:05	4:12	5:57	6:54	7:20	8:41	9:54	10:46	11:50	12:48	13:42	14:47	16:24	17:23	18:55	20:03
Naměřená hodnota bpm	110			115					97						78			62
Pražský smíšený sbor (sbm. Jiří Petrdlík, 2018)	1:26	2:12	3:14	4:37	6:27	7:24	7:54	9:26	10:47	11:43	12:45	13:45	14:50	15:45	17:42	18:44	20:15	21:13
Naměřená hodnota bpm	110			86					81						62			62

Porovná-li celkově obě nahrávky, tak se jedná o nahrávky dvou etablovaných pražských sborových těles, které nikdy nepůsobily jako plně profesionální tělesa. Po zvukové stráně jsou obě nahrávky ve srovnatelné kvalitě, po stránce interpretační už nikoliv. U Pražského smíšeného sboru je velice patrné, že je obsazen mnohem staršími zpěváky, než Kühnův smíšený sbor. Rozhodně i interpretace Pavla Kühna mi přijde mnohem vyzrálejší a usazenější, ač používá rychlejší tempo. Druhou nahrávku (PSS) hodnotím jako srozumitelnější ve zpívaném textu, tu první (KSS) vyzdvihuji pro interpretaci a také pro kvalitu zpívaného tónu.

6.2. Francis Poulenc: Messe en sol majeur, FP 89

Druhou porovnávanou skladbou je dnes už klasické dílo světového sborového repertoáru, jedna z nejobtížnějších sborových skladeb, *Messe en Sol Majeur* francouzského skladatele Francise Poulenca. Ten jí dokončil v roce 1937, kdy Evropou procházel strašák nové světové války, což se v díle částečně odráží. Jedná se o jedinou skladbu tohoto druhu (*a capella* mešní cyklus) v Poulencově seznamu děl. Dá se zařadit po bok největších světových sborových skladeb, např. vedle *Messe pour double chœur* Franka Martina, nebo *Žalmová symfonie* Igora Stravinského. Pro srovnání jsem si vybral dvě nahrávky, první od Kühnova smíšeného sboru z roku 1969, druhou od The Choir of St. John's College, Cambridge (sbm. George Guest).

A) Francis Poulenc: Mše G dur (LP Supraphon, 1 12 1113, 1972 nahrávka hodnocena z remasteru Supraphonu, VT 7092-2, 2013)

účinkují: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Miroslav Kulhan (mistr zvuku), Jaroslav Krček (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1969.

První zkoumaná nahrávka byla pořízena v roce 1969 v pražském Rudolfinu sice stereofonně, ale analogovou cestou. Pro účely porovnání jsem použil remasterovanou nahrávku z roku 2013, kterou vytvořil Jan Lžičař, neboť původní LP desku jsem nikde nesehnal.

Vzhledem k době vzniku a k použitým technologiím se jedná po stránce technické i interpretační o velice zdařilou nahrávku. Zvuk sboru je velice čistý a přehledný, lze naprosto přesně vypočítat pravolevé rozestavení sboru, tedy soprán a alt v levém kanálu, tenor a bas v pravém. Dozvuk na nahrávce působí přirozeně, stejně jako vzdálenost zpěváků od mikrofonů. Nahrávka navozuje dojem poslechu koncertu v Dvořákově síni.

Slyšitelné jsou bohužel mnohé ruchy. Nepochopitelný pro mě zůstává ruch hned na začátku první části *Kyrie* (v čase 0:10). Na nahrávce zůstal buď úder do pultu či zavržení podlahy. Nicméně se jedná o celkem rušivý element. Jinak jsou na mnoha místech slyšitelné častá otáčení stránek. Vzhledem k použité technologii jsou také více slyšet místa stříhu, kupříkladu poslední takt v části *Sanctus* ("in excelsis"). Ten byl jistě vzat z jiného záběru, neboť v něm chybí nádech sboru a je zazpíván v jiné intenzitě. Stejně jako nástup do 9. taktu v části *Benedictus*. Rovněž v tomto záběru chybí nádech sboru, který do tohoto taktu "vpadne" s jinou razancí.

Jak jsem psal v předchozí kapitole, tato nahrávka je velice objevná a záslužná, dalo by se říci až zakladatelská. Dle mých zjištění je to jedna z prvních svého druhu na světě, a zřejmě první v tehdejší Československu. Dá se na ní krásně demonstrovat, že Kühnův smíšený sbor bylo těleso na vysoké úrovni hned od svého vzniku, a že výhry na mezinárodních soutěžích v polovině 60. let byly opodstatněné. I této velice těžké partitury se sbor dokázal zhostit na výbornou, v tehdejší době to nebyla samozřejmost a mnoho sborů by to nedokázalo. Co bych interpretaci vytknul, je přílišné používání vibrata v sopránů (např. v části *Kyrie* v čase 1:11, číslo 4 v partituře) a přílišná temnota basového témbra, hraničící až se "zapadlým" tónem v hrtanu (např. začátek části *Gloria*, konkrétně v taktech 1, 6 a 8). Ale chápu, že je to jakýsi odraz dobové techniky zpěvu. Srozumitelnost textu je výborná, dělení na menší a větší skupiny podle notového zápisu je také zřetelné (např. v 6., v 8. a ve 22. taktu části *Kyrie*).

Co však není z nahrávky patrné, je rozdíl v mezi čísly 33 a 41 v částech *Sanctus* a *Benedictus*. V čísle 41 totiž má druhý soprán, alt, druhý tenor a bas předepsaný dvojitý akcent (v podobě dvou dvaatřicetinových akcentovaných not) na těžkých dobách. Bohužel na onom místě (v čase 6:04) není takovýto zvukový efekt vůbec patrný.

Co se týče tempa, sbormistr Pavel Kühn volil v části *Kyrie* spíše usedlejší a pomalejší tempo (předpis je *Animé et très rythmé*, čtvrtová nota s bpm 84, nahrávka se dostává do hodnoty 76 bpm), také zvolil na můj vkus příliš rychlé tempo v úvodu části *Gloria*. V notách je předepsáno *Très animé* (čtvrtová nota s předpisem 108 bpm), kdežto sbor se dostává na hodnoty až 122 bpm. Část *Sanctus* drží celou dobu lehce nad předepsaným tempem (předpis zní *Très allant et doucement joyeux*, čtvrtová nota s bpm 120, kdežto nahrávka se drží kolem tempa 127 bpm), samozřejmě až do čísla 33 ("*Hosana in excelsis*"), kde se předpis mění na *strictement le double plus lent*, čtvrtová nota s bpm 60. Sbor se v této pasáži pohybuje kolem hodnoty bpm 63, avšak až do konce zpomaluje. Část *Benedictus* má tempový předpis *Calme mail sans lenteur*, čtvrtová nota s bpm 69, kdežto sbor zpívá pomaleji, kolem hodnoty bpm 63, stejně tak nedodrhuje tempový předpis v části "*Hosana in excelsis*" (tempově identický jako v *Sanctus*), kde se dostává na bpm 55. V části *Agnus Dei* se nahrávka poprvé protíná s předepsaným tempem, které zní *Très pur, très clair et modéré*, čtvrtová nota s bpm 64. Jak sopránové sólo, tak později sbor se tohoto předpisu drží.

B) Francis Poulenc: Mass in G Major (LP Argo, ZRG 883, 1978, remaster Decca, 00028948324576, 2017)

účinkuje: The Choir of st. John`s College, Cambridge (sbm. George Guest), Kenneth Wilkinson, John Dunkerley (mistři zvuku), Chris Hazell (hudební režie), nahráno v roce 1977.

Tuto druhou nahrávku jsem zvolil hlavně kvůli tomu, že byla pořízena ve stejném období, jako ta první. Byla pořízena stereofonně, avšak analogově. Bohužel se mi nepodařilo dohledat ve veřejných zdrojích přesnou informaci (v bookletu chybí), avšak vzhledem k praxi se dá předpokládat, že sbor nahrával v kostele své domovské koleje st. John`s College Chapel. Zásadně se však od Kühnova smíšeného sboru svým složením - tento sbor je totiž chlapecký, jak je zaběhlou praxí v anglických internátních školách. Pro účely porovnání jsem použil remasterovanou nahrávku z roku 2017, uloženou v hudební knihovně Naxos.

Po zvukové stránce je nahrávka perfektně zvládnutá. Zvuk sboru je vyrovnaný a dobře rozprostřený v prostoru. Jednotlivé skupiny nevyčnívají ani nezanikají. Jediné, co mě překvapilo, je prostorové uspořádání v poslední části *Agnus Dei*, kde v úvodních 10 taktech zní sopránové sólo pouze z levého kanálu, což je v tak dlouhé pasáži, a ještě k tomu několikrát se opakující (č. 46, poslední čtyři takty), po chvíli nepříjemné. Sbor je průrazný a zřetelný i v nízké dynamice, avšak podezírám mistry zvuku, že uměle potlačili zvukovou hladinu v úvodní části *Benedictus* (úvodní osmitaktová fráze), neboť sbor zpívá se stálou razancí, avšak hladina zvuku je tomu neúměrně nízká. Na nahrávce nejsou slyšet žádné ruchy ani šum, stejně tak nejsou slyšitelné stříhy.

Po interpretační stránce bych rád vyzdvihl naprostou intonační přesnost v této obtížné skladbě. Snad jen v části *Kyrie* měli malí zpěváci problém v čísle 4 (v čase nahrávky 1:04) s nasazením druhého tónu g2 v sopránu (avšak sopranistky z KSS měly naprosto identický problém). Velice kladně však hodnotím dvoutaktovou sólovou frází ve zmíněném čísle 4 a hlavně práci s otevřeným vokálem "a" v prvním sopránu. Tento vokál se velice příjemně pojí s ostatními hlasy a krásně dobarvuje jakousi "zvukovou korunou" zbylé sólisty. V části *Gloria* sbor perfektně dodržuje frázování a výrazová znaménka předepsaná v notách, jako například pro Poulenca typické přesné zkracování not a frází za pomoci krátkých pomlček (konkrétně mezi čísly 18 a 20).

Za zmínku také využití chlapeckých, či spíše mužských hlasů v altu, kteří svůj part zpívají falzetem. Jedná se o běžnou praxi v provozu, a v tomto případě

spíše o zajímavost, nicméně to vytváří zajímavý zvukový efekt, kterého může dosáhnout pouze mužský či chlapecký sbor.

Co se týče tempového průběhu, tak se o poznání různí oproti notovému zápisu, ale jiným způsobem, než první nahrávka. Tak například úvod části *Kyrie* je rychlejší zhruba o 10 bpm oproti notovému zápisu. Naopak v čísle 4 sbor nedodrží zápis "čtvrtová rovná se čtvrtové" a velice zpomalí až na hodnoty kolem 75 bpm (zápis udává dodržení původních 84 bpm). K návratu dojde až v čísle 7 (což ale vychází jako logické oddělení veršů "*Kyrie Eleison - Christe Eleison - Kyrie Eleison*"). Za důsledek to však má, že obě porovnávané nahrávky trvají stejnou dobu (3:15 vs 3:16).

Naopak část *Gloria* je celkově pomalejší a usedlejší. Sbor na nahrávce se dostává k hodnotám kolem 90 bpm, což je asi o 15 bpm méně, než udává zápis. K poměrně velkému skoku dochází v prostřední části v čísle 15, kde předpis opět udává zápis "čtvrtová rovná se čtvrtové". Logicky by tak vyplývalo, že bpm bude stále kolem 90, avšak zde se sbor dostává na hodnoty až k 110. Chápu to jako způsob vypořádání se se stylem zápisu, neboť tato část (od č. 15 - 18) je psána v jednou tak dlouhých hodnotách (půlové místo čtvrtových). Pro dětské zpěváky může dojít k problémům s dechem a udržení celých frází.

Stejně tak pomaleji je zazpívána část *Sanctus*. Opět dochází ke zpomalení až o 15 bpm (zápis je 120 bpm). Tím pro mě dochází k popření předpisu *Trés allant et doucement joyeux*, který bychom mohli přeložit jako *hybně s jemnou hravostí*. Nahrávka tímto pomalým tempem působí usedle a těžkopádně. Na druhou stranu tempo drží po celou dobu gradace až do konce, ale v čísle 33 ("*Hosanna*") nedojde k polovičnímu zpomalení, jak je předepsáno v notách, ale sbor se dostává na hodnoty kolem 63 bpm.

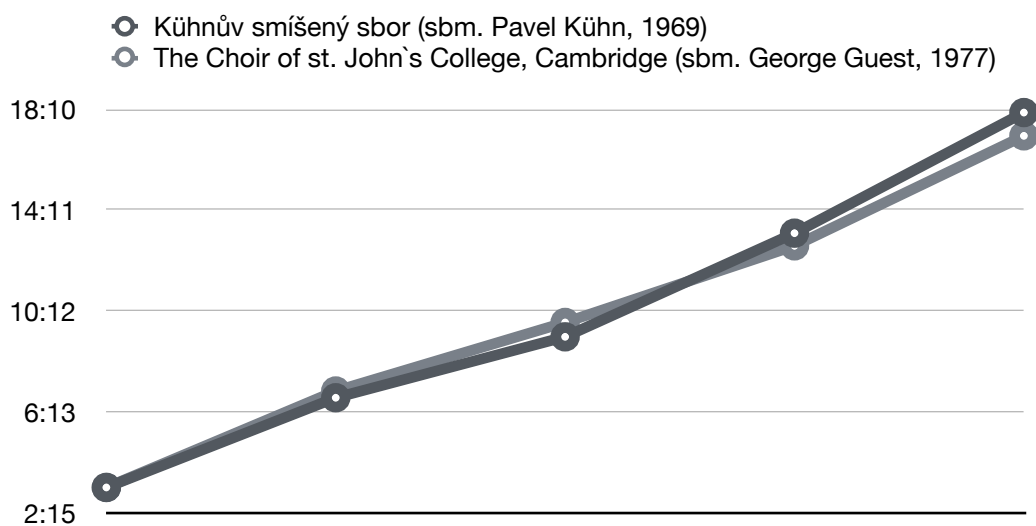
Velice uspěchaně působí část *Benedictus*, která se dostává na hodnoty kolem 83 bpm (předpis je 69). Avšak chápu to jako stejnou záležitost s udržením fráze, podobně jako v prostředním díle části *Gloria*. Ve výsledku však trvá o celou minutu méně, než nahrávka Kühnova smíšeného sboru.

Podobně jako u Kühnova smíšeného sboru dochází ke sjednocení předpisu a výsledného tempa až v část *Agnus Dei*. Sólista se v úvodní části drží předpisu bpm 64. Avšak následně sbor nepatrně zrychlí.

Tabulku a graf s časovým průběhem přikládám opět níže:

Tabulka 2

Srovnání tempového průběhu - Francis Poulenc: <i>Messe en Sol Majeur</i> , FP 89					
	Kyrie	Gloria	Sanctus	Benedictus	Agnus Dei
Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn, 1969)	3:16	6:48	9:12	13:17	18:02
Naměřená hodnota bpm	76	122	127	63	64
The Choir of st. John`s College, Cambridge (sbm. George Guest, 1977)	3:16	7:04	9:46	12:47	17:07
Naměřená hodnota bpm	94	90	105	83	64

I když se jedná o chlapecký sbor, tak malí zpěváci ze sopránu mnohdy zvládají vyšší polohy svých partů lépe, než jejich zkušenější kolegyně z Kühnova smíšeného sboru. Co se týče přesnosti interpretace notového zápisu, vychází pro mě lépe nahrávka britského sboru. Ač je nahrávka KSS záslužná, a ač zřejmě v obou sborech panovala naprosto přesná ruka (možná někdy hraničící s despocií) sbormistra, v tomto případě pro mě vychází britská nahrávka lépe zvládnutá, jak po technické, tak po interpretační stránce.

6.3. Bohuslav Martinů: Madrigaly, H. 380

Tento cyklus 4 smíšených sborů pro pětihlasý sbor (SSATB) napsal Martinů na sklonku svého života, v roce 1959. Pro srovnání jsem si vybral dvě nahrávky z české provenience, a sice nahrávku Kühnova smíšeného sboru z roku 1990 a ansámblu Martinů voices (sbm. Lukáš Vasilek) z roku 2017.

A) Bohuslav Martinů: Madrigaly, H. 380 (CD Supraphon, SU 3101-2 231, 1996)

účinkuje: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Miroslav Mareš, Stanislav Sýkora (mistři zvuku), Jaroslav Rybář (hudební režie). Nahráno ve Studiu 1 Československého rozhlasu, Praha, 1990.

První sledovaná nahrávka byla pořízena na jaře 1990, opět v prostředí profesionálního nahrávacího Studia 1 Čs. Rozhlasu, opět stereofonně a plně digitální cestou. Kühnův smíšený sbor na ní zpívá všechny čtyři části: *Tam z tej strany Dunaja, Ej, jeden hájek, Na tom světě nic stálého a A ty si myslíš*.

Z hlediska snímání zvuku působí nahrávka přirozeným a příjemným dojmem, navozuje pocit poslechu v koncertní síni. Rozdělení hlasů je patrné, zleva doprava jsou zřetelně slyšet soprán, alt, tenor i bas. Stává se však, že v místě s nižší dynamikou zanikají prostřední hlasy (s2, a, t), a zůstávají zřetelné jenom vnější (s1, b), nejvíce např. repetici úvodní devítitaktové fráze v části *Ej, jeden hájek* (0:20). Konkrétně v tomto místě to působí až nepříjemným dojmem, jako by basi zpívali (či spíše šeptali) přímo do pravého ucha. O tom, že se tenoři umí prosadit, přesvědčují v části *A ty si myslíš*, kde se sice celou dobu pohybují ve vyšších polohách, ve které jsou přirozeně silnější, ale jsou více průraznější, než zbytek sboru, což hodnotím jako vadu.

Ve všech částech je několik ruchů, které jsem identifikoval jako otáčení stránek. Jinak nahrávka nemá po technické stránce žádné vady a kazy.

Zaměříme-li se na interpretaci, všimneme si patrného menšího obsazení. Tato praxe je v Kühnově smíšeném sboru velice častá, tedy že se na různé projekty tvoří různé obsazení. Sbor se velice dobře zvukově pojí, čili je těžké identifikovat, kolik v každém hlasu zpívá lidí, ale odhadl bych to na 4-6 zpěváků v každé skupině. Pokud zrovna nevyčnívá první soprán a bas, jsou melodické linky všech hlasů naprosto čitelné, rozumět textu je velice dobře. Lze pozorovat drobné intonační nepřesnosti, hlavně v první části *Tam z tej strany Dunaja* (čas 1:38 - "hej, heja hoj", takty 30-35). Osobně bych také cítil (byť nemám oporu předpisu v partituře) v posledních čtyřech taktech této první části ("už to děvče

moje je") větší ritardando, aby tak došlo z hlediska významu textu k většímu smíření. Pozitivně hodnotím průběh dynamiky v 17. a 18. a posledních dvou taktech části *Na tom světě*. Sbor totiž v obou případech na předposledním akordu zeslabí, aby si tak připravil závěrečný, rozvodný akord, a ten tak díky předchozímu zeslabení přijde v příjemné intonační čistotě. Překvapujícím odchýlením od notového zápisu je pak část *Ej, jeden hájek*, ve které je na konci předepsáno *Da Capo al Fine* s předepsaným *Fine* v taktu 14. Pavel Kühn však tento předpis nedodrhuje a končí skladbu v taktu 30 bez návratu. Naopak druhý interpret, Lukáš Vasilek, tento předpis dodrhuje a vrací se na začátek, opakuje část do taktu 14, avšak bez repetice.

S exaktním porovnáním tempa je to opět těžké, stejně jako u kantáty *Mikeš z hor*. Martinů opět předepisuje tempová označení bez uvedení přesného bpm, a tak je prostor k jejich vyložení široký. Tak například první část *Tam z tej strany Dunaja* má označení *Allegretto* (a předpis *alla breve*, nicméně se hned v pátém taktu objeví 3/4 metrum, a do něj ještě v desátém taktu čtvrtová kvartola, do 4/4 metra se skladba dostává až v taktu 37, v dalších "slokách" madrigalu probíhá vše analogicky). Kühnův smíšený sbor se i přes metrické změny v partituře drží hodnoty 92 bpm (beru-li za jednu dobu půlovou hodnotu, dle předepsaného *alla breve*). Tempo se za celou část výrazně nezmění. Druhá část *Ej, jeden hájek* má předpis *Allegro moderato*. Sbor drží víceméně celou část tempo okolo 115 bpm. Jediná změna přichází ve třetí části *Na tom světě*, kde Martinů předepsal vedle *Andante moderato* také předpis čtvrtová rovná se 76. Dodržet (případně později odečíst) přesné tempo je velice těžké, neboť celá část je velice agogicky členěná (hned v prvním a druhém taktu jsou fermaty). V úvodu se sbor drží tempa kolem 58 bpm, k 65-70 bpm se blíží až v ploše od taktu 12 do taktu 18. Analogicky k tomu pak ve "druhé sloce" od taktu 34 do taktu 39. Opět bez přesného označení je pak poslední část *A ty si myslíš*, která má předpis *Allegretto*. V této části se střídají tři, čtyř a pěti osminové takty, a tak vycházím s osminovou hodnotou jako s počítací dobou. Sbor se bez většího střídání drží po celou dobu hodnoty 126 bpm. Zpomalí pouze v posledních dvou taktech.

B) Bohuslav Martinů: Madrigaly, H. 380 (CD Supraphon, SU4237-2 231, 2018)

účinkují: Martinů Voices (sbm. Lukáš Vasilek), Jakub Hadraba (mistr zvuku), nahráno v Sále Martinů, HAMU Praha, 2017.

U této nahrávky není bohužel nikde uveden hudební režisér. Byla pořízena o necelých 30 let později, než první sledovaná, v Sále Martinů a zázemí naší domovské fakulty. Byla pořízena stereofonně a plně digitálně. Z tohoto hlediska se jedná o porovnatelné snímky. V albu tvořeném výhradně skladbami Martinů vedle všech 4 částí *Madrigalů* zaznívají také cykly *Petrklíč*, *České madrigaly*, *Tři písně posvátné*, *Čtyři písně o Marii* a *Pět českých madrigalů*.

Po zvukové stránce působí nahrávka velice přehledně a příjemně, při poslechu jsem měl pocit, jak bych seděl v 6 řadě v Sále Martinů a poslouchal koncert. Hlasy jsou zřetelně odstíněné zleva doprava, hladiny zvuku se nikdy nedostávají do hodnot nepříjemných na poslouchání. Problém s vyčníváním skupiny basů se však vyskytuje i v této nahrávce (na identickém místě v *Ej, jeden hájek*). Bohužel ani na této nahrávce se zpěváci (či sbormistr) nevyhnuli slyšitelnému otáčení stránek, a tak jsou asi na 4 různých místech při pečlivém poslechu na sluchátkách patrné tyto ruchy.

Jak se můžeme dočíst v bookletu k tomuto CD, v albu účinkuje pouze 12 zpěváků, což se domnívám, že je rozhodně méně, než v prvním albu. Hlasy zpěváků jsou vyspělé, avšak mladé, příjemné na poslech a dobře se k sobě pojí. Sbornistr však dle mého názoru dokázal mistrně zpracovat jednotlivé fráze a krásně oddělit jednotlivé prolínající se hlasy (nejvíce v části *Ej, jeden hájek*, konkrétně v taktu 3, 7, či 10-14).

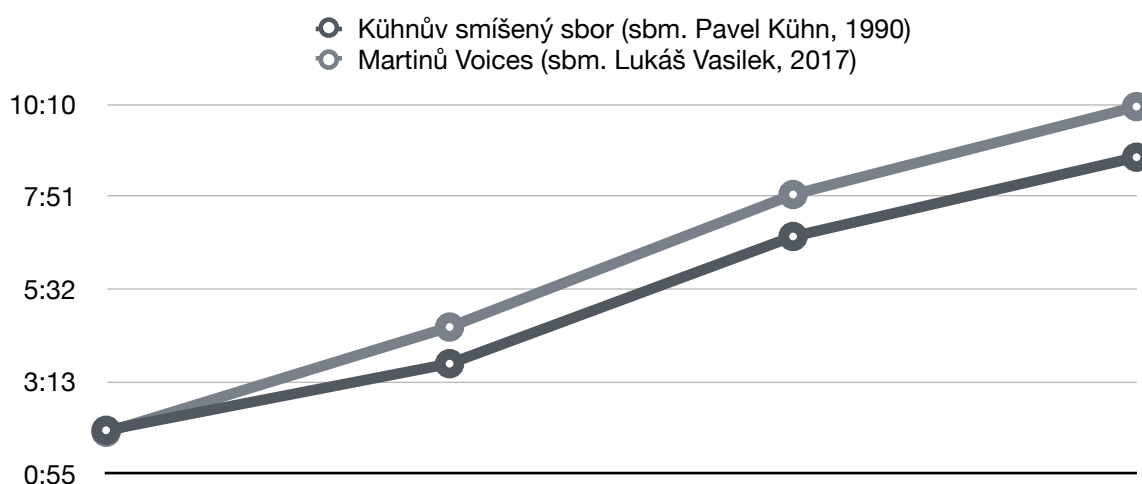
Lukáš Vasilek však také pracuje s větší agogikou ve všech částech. Jak jsem psal v předchozí části, kromě třetího madrigalu nemáme nikde přesně předepsané hodnoty metra, a tak je výklad tempového označení široký. Nicméně Martinů Voices interpretují první část *Tam z tej strany Dunaja* o poznání rychleji než KSS, sbor se (při totožném počítání metra) pohybuje okolo 101 bpm. V druhé části *Ej, jeden hájek* naměříme Martinů Voices trochu pomalejší tempo, než které má první nahrávka, konkrétně se pohybuje okolo 107 bpm. Ve třetím madrigalu *Na tom světě* Martinů Voices nakládají s tempem velice svévolně. Navzdory tempovému předpisu vypadá téměř každý takt naprosto jinak, a průběžné tempo je tak nezměřitelné. Konečně v posledním madrigalu *A ty si myslíš* sbor dochází k podobným hodnotám jako KSS, kde se (při stejném způsobu měření) pohybuje celou dobu okolo hodnot 120 bpm.

Porovnání časového průběhu obou nahrávek přikládám opět v tabulce i grafu:

Tabulka 3

Srovnání tempového průběhu - Bohuslav Martinů: <i>Madrigaly</i> , H. 380				
	<i>I. Tam z tej</i>	<i>II. Ej, jeden</i>	<i>III. Na tom</i>	<i>IV. A ty si</i>
Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn, 1990)	2:00	3:40	6:51	8:50
Naměřená hodnota bpm	92	115	58	126
Martinů Voices (sbm. Lukáš Vasilek, 2017)	1:57	4:35	7:54	10:06
Naměřená hodnota bpm	101	107	N/A	120

(Pozn.: v druhém Madrigalu vynechává KSS *Da capo*, proto dochází k časové

odchylce, jinak při pozorování křivky dojdeme k závěru, že průběh tempa u jednotlivých částí je podobný.)

Při porovnání obou nahrávek docházím k závěru, že obě jsou na vysoké úrovni, dovoluji si tvrdit, že obě patří k nejlepším nahrávkám této skladby. Není na nich patrný ani třicetiletý rozdíl. Jediné, v čem se trochu liší, je zřejmě vyšší momentální věk zpěváků na nahrávce, neboť u KSS pěvecký projev odpovídá spíše starším hlasům.

6.4. Luboš Fišer: Nářek nad zkázou města Ur

Posledním zkoumaným záznamem je nahrávka Fišerovy kantáty *Nářek nad zkázkou města Ur* z roku 1971. Bohužel je zřejmě Kühnův smíšený sbor jediné těleso na světě, které tuto skladbu nahrálo, a tak na tyto stránky nemohu přinést porovnání, ale pouze rozbor nahrávky. Nicméně si myslím, že pokud by zde chyběl rozbor byť jediné nahrávky Fišerovy skladby, seznam by byl nekompletní⁵⁰.

Toto dílo napsal Luboš Fišer v roce 1970 na přes 5 tisíc let staré texty. Ty byly rozluštny v USA, a mělo by se jednat o veliké a varovné lamento nad zkázou života. V roce 1978 skladbu zpracoval choreograf M. Kůr do svého baletního představení ve Smetanově divadle (dnes Státní opera). Kantáta je komponovaná pro smíšený sbor, sopránové a barytonové sólo, tři recitátory a soubor bicích nástrojů.

Luboš Fišer: *Nářek nad zkázkou města Ur* (LP Panton, 11 0298, 1972)

K poslechu pro tento rozbor jsem použil dostupnou nahrávku z CD Pantonu (81 1144-2, 1993), na kterém je však původní nahrávka z roku 1971 v nezměněné podobě. Nahrávka byla pořízena v profesionálním nahrávacím studiu v pražském Rudolfinu. Byla pořízena analogově a stereofonně. Jisté srovnání nese s rozebíranou nahrávkou duchovní hudby F. Poulenca, neboť byla pořízena ve stejné době a ve stejném prostoru.

Při poslechu mě překvapilo umístění mikrofonu pro recitátory. Snad kvůli naléhavosti sdělení textu jsou umístěny příliš blízko, takže při poslechu dochází k pocitu, že recitátoři křičí posluchači přímo do obličeje. Stejně tak vyznívají sólisté. Barytonista se zřetelně ozývá z levého kanálu, sopránistka z pravého. Sbor je nahrán zřetelně, avšak z větší dálky. Můžeme se domnívat, že je to z důvodu obsahu jednotlivých partů - sbor většinou nezpívá konkrétní melodické linky, ale spíše aleatorické plochy, které se navzájem překrývají. Stejně tak je zajímavé sledovat rozdělení hlasů, protože soprány se ozývají z levého kanálu, alty z pravého, ale mužské hlasy vzdáleně uprostřed. Ve středu jsou také umístěny bicí nástroje.

Ruchy ani šumy nejsou z nahrávky patrné. Rovněž stříhy jsou neslyšitelné. Dozvuk působí přirozeně a neruší. V nahrávce se také objevují hlasy dětského sboru. Ten ale není na v žádných informacích ani v žádném bookletu uveden. Lze

⁵⁰ Jak totiž zmínil Jaroslav Smolka ve své knize, Pavel Kühn totiž nahrál když ne všechny, tak skoro všechny Fišerovy sborové skladby, a za to mu patří světový primát.

se tedy domnívat, že se jedná buď o členy Kühnova dětského sboru, či o členy Dětského pěveckého sboru Československého rozhlasu.

Co se týče interpretace, těžko můžeme hledat srovnání. Přiznám se, že jsem na živém koncertu tuto skladbu neslyšel, a vzhledem k tomu, že se jedná o první nahrávku tohoto díla, dá se považovat prováděcí praxe Pavla Kühna a Kühnova smíšeného sboru za zakladatelskou a určující pro další generace. Vzhledem ke specifičnosti tohoto díla nelze ani laborovat nad čistotou vokálního přednesu, neboť tato skladba je založena na extrémních polohách lidského hlasu a libozvučnost tónu je spíše ku škodě.

Tím se však nedá říci, že by to sbor nedokázal. Naopak, fascinující na celém výběru nahrávek je různorodost a zvukové polohy, do kterých se sbor dostává. Nelze sice zobecnit téměř celé sledované půlstoletí, ale zaposloucháme-li se do nahrávek Kühnova smíšeného sboru, utkví v paměti vždy precizní intonace, měkký a dobře se do sebe pojící zvuk zpívaných vokálů. Zřídka se stane, aby z celého sboru zvukově "trčel" nějaký zpěvák či zpěvačka. Samozřejmě, najdeme v celém kvantu hodin zvukových záznamů i nějaké výjimky (navíc, jak jsem dříve popisoval, Kühnův smíšený sbor nebylo nikdy homogenní těleso skládající se z pořad stejných zpěváků). Zároveň bych také rád vyzdvihl vzájemnou zvukovou vyváženost jednotlivých hlasů. Nevypozoroval jsem na nahrávkách, že by některé hlasové skupiny, zjednodušeně řečeno, byly hlasově a zvukově méně bohaté, než ty ostatní.

7. Závěr

V průběhu této práce jsem došel k závěru, že obsáhnout kompletní nahrávací činnost Kühnova smíšeného sboru, potažmo Pavla Kühna, zdaleka přesahuje možnosti a rozsah práce tohoto druhu. Doufám, že se mi alespoň z větší části podařilo zmapovat alespoň tu oblast, na které se objevuje artificiální hudba a v ní Kühnův smíšený sbor v hlavní roli. Budu rád, pokud se v budoucnu najde někdo, kdo toto téma opět pozvedne a bude jej rozvíjet ještě více do hloubky, případně obsáhne další, velice čínorodé období sboru, neboť přeci jen zanedlouho uplyne už 20 let od smrti Pavla Kühna.

Pavel Kühn byl jistě pozoruhodnou osobností. Obsáhnout jeho život je zřejmě i nemožné, protože při četnosti jeho aktivit by jejich popis a rozbor zabral jeden další život. Nedá se mu však upřít, že vybudoval a celý život vedl špičkové sborové těleso. Jistě to stálo mnoho úsilí. A nejen jeho, ale i celého sboru. Sbormistr celý koncept postavil na naprosté podřízenosti sboristů přímo jemu (stanovy prý explicitně uváděly jeho jméno, nikoliv osobu sbormistra) a na dohledu nad veškerou produkcí a organizací sboru. Na seznamu nahrávek můžeme naprosto přesně vypočítat období, kdy celý tento "kolos" před sebou tlačil více, a kdy naopak méně. Sám bych jednotlivá období ohraničil asi takto: První období trvalo zhruba deset let od vzniku sboru až do velké soutěže v Arezzu. V tomto období sbor vytrvale zkoušel a cizeloval svůj pěvecký přednes i svůj repertoár. Začátek druhého období datuji zhruba do přelomu let 1968/69, kdy startuje obrovská série nahrávek, účasti na prestižních festivalech, ale i bohatá koncertní činnost. Toto období končí zhruba koncem 80. let, kdy Pavel Kühn odchází na pozici sbormistra Pěveckého sboru Čs. Rozhlasu, a skoro bych řekl, že "svůj" sbor tak trochu zanedbával. Po odchodu z rozhlasového sboru působil několik sezon jako hlavní sbormistr Pražského filharmonického sboru, odkud po jedné zkoušce v roce 1996 prostě odešel a už se nevrátil. Čtvrté období se dá počítat do posledních let jeho života, tedy necelou dekádu. To se zase vrátil naplno ke svému sboru, se kterým měl například v roce 1998 samostatný koncert se všemi "poličskými kantátami" Bohuslava Martinů. Poté si plánoval zasloužený odpočinek na své chatě, ale bohužel v roce 2003 předčasně odešel, když podlehl stejné chorobě, jako kdysi jeho otec.

Jak jsem zmínil v předchozích kapitolách, mnohým by zřejmě imponoval styl práce Pavla Kühna i dnes, mnozí (hlavně současní členové sboru) sentimentálně vzpomínají na doby dávné slávy. Spoustu lidí, jak v odborných kruzích, tak i opět mezi členy sboru považuje Pavla Kühna za nepřekonatelnou

personu a jím pořízené nahrávky za dokonalé. Musím však říci, že při poslechu a analýze nahrávek v rozmezí několika desetiletí je to spíš z dnešního pohledu jen sentimentální přání. Nechci, aby to vyznělo neuctivě, odvedená práce je vsutku famózní a co do objemu zřejmě nepřekonatelná, nicméně na současném poli pozorují zdatné nástupce (např. Lukáše Vasilka a jeho Martinů Voices či Pražský filharmonický sbor, nebo Petra Fialu a Český filharmonický sbor Brno). Jistě, za dob normalizace (a také za dob omezené techniky) bylo srovnání se západní produkcí chabé. Nicméně i když dle mého názoru patřil Kühnův smíšený sbor v 70. a začátkem 80. let k nejlepším sborům v Česku (možná chvílemi i nejlepší), nepovažuji za správné si nalhávat o maximální světové úrovni Kühnova smíšeného sboru a nekriticky doufat, že se tato doba opět sama od sebe vrátí.

Jsem rád, že jsem si toto téma vybral, neboť mi to dovolilo nahlédnout do nedávné minulosti českého nahrávacího "průmyslu", a byť získávání pramenů bylo mnohdy velice těžké (např. paní Jana Šulcová zemřela během tvorby této práce, spoustu pamětníků už dávno odešlo, byť popisují dobu nedávno odešlou, tak spoustu záznamů i chybí), podařilo se mi nakonec díky pomoci mnoha lidí a ochotě všech institucí (Archiv Českého rozhlasu, vydavatelství Supraphon, Jan Pirner, Jiří Gemrot, Alexander Goldscheider) dostat k řadě zajímavých tiskovin, a také k dlouhým hodinám nahrávek s úžasnou hudbou.

8. Seznam zdrojů

- Smolka, Jaroslav: Jak jsem je znal, NAMU, Praha, 2014
- Šíp, Ladislav: Pěvci před mikrofonem, SNKLHU, Praha, 1960
- Rybář, Jaroslav: Hudební režie a zvukový záznam
- Dokument České televize "Potomci slavných - Jan Kühn", Praha, režie V. Filip, 2002
- Dokument České televize "Svět Pavla Kühna", Praha, režie R. Urban, 1998
- B. Martinů: Mikeš z hor, SNKLHU, Praha, 1960, 1. vydání
- F. Poulenc: Messe en Sol Majeur, Salabert, Paříž, Francie, 1984
- B. Martinů: Madrigaly, Bärenreiter - Verlag, Kassel, 1960
- Český hudební slovník osob a institucí (https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003910#diskografie6994)
- Webové stránky KSS (<http://www.kuhnchoir.cz>)
- Webové stránky Kühnova dětského sboru (<http://www.kuhnata.cz>)
- Webové stránky Národního divadla Moravskoslezského (<http://www.ndm.cz>)
- Webové stránky Pražského jara (<http://www.festival.cz>)
- Divadelní noviny (<http://www.divadelni-noviny.cz>)
- On-line databáze "Filmový přehled" (<http://www.filmovy-prehled.cz>)
- On-line databáze Unie českých pěveckých sborů (<http://www.ceskesbory.cz>)
- Online archiv vydavatelství Supraphon (<http://www.supraphononline.cz>)
- Online archiv vydavatelství Naxos (<http://www.naxosmusiclibrary.com>)
- Archiv Národní fonotéky (<https://narodnifonoteka.cz>)
- Informace poskytnuté zaměstnanci Českého rozhlasu
- Informace poskytnuté zaměstnanci vydavatelství Supraphon
- Osobní sdělení od skladatele Alexandra Goldscheidera

9. Přílohy

9.1. Seznam nahrávek KSS

9.1.1. Nahrávky ženského nebo mužského sboru

1) "Jarmil Burghauser: *Cesty*" (LP Supraphon, 0 89 9889, 1968; CD Supraphon, SU 3275-2 911, 1996)

účinkují: Karolína Slunečková (recitace), Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn), Komorní orchestr (řídí Jiří Stárek). Nahráno v Československém rozhlase, Praha, 1968.

2) "Leoš Janáček: *Zápisník zmizelého*" (LP Panton, 11 0216, 1970, 1976)

účinkují: Miroslav Frydlewicz (tenor), Věra Soukupová (alt), Radoslav Kvapil (klavír), Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn), Jiří Zobač (mistr zvuku), Jaroslav Smolka (hudební režie). Nahráno ve Dvořákově síni Domu umělců v Praze (Rudolfinum), 1970.

3) "Bohuslav Martinů: *II. koncert pro klavír a orchestr*; Jaroslav Ježek: *Fantasie pro klavír a orchestr*; *Nervy* (LP Panton, 11 0336, 1973, 1975; CD Panton, Bonton Music, 71 0430-2, 1996; CD Supraphon, VT 1455-2, 2020).

zde účinkuje ženský sbor KSS pod názvem "Malý ženský sbor" (sbm. Pavel Kühn) pouze v baletní suitě *Nervy*, za doprovodu Musici de Praga (řídí Eduard Fischer), Jiří Zobač (mistr zvuku), Jaroslav Smolka (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1972.

4) "Antonín Dvořák: *Čtyři sbory op. 29; V přírodě, op. 63*; Vítězslav Novák: *Dvanáct ukolébavek op. 61*" (LP, Supraphon, 1 12 2040, 1977, CD Supraphon, VT 0702-2, 2018).

účinkuje: Kühnův smíšený sbor (/1,2/ sbm. Pavel Kühn), Kühnův ženský sbor (/3/ sbm. Pavel Kühn), Beryl Tučapská (soprán), Miloslav Kulhan (mistr zvuku), Jan Vrána (hudební režie). Nahráno v chrámu sv. Jana Nepomuckého v Praze, 1976.

5) "22. týden nové tvorby 1978. Petr Eben: *Řecký slovník*; František Šauer: *Žalm naděje*; Jiří Pauer: *Madrigaly*; Evžen Zámečník: *Musica per Pablo Casals*" (LP Supraphon, 1 19 2408, 1978)

účinkuje: Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn) - v cyklech *Řecký slovník* a *Žalmy naděje*, spoluúčinkuje Magdalena Spitzerová (harfa /1/). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1978.

6) "Leoš Janáček: *Zápisník zmizelého*" (LP Supraphon, 1112 2414, 1979, 1983; CD Supraphon, SU 4269-2, 2018)

účinkují: Vilém Přibyl (tenor), Libuše Márová (alt), Josef Páleníček (klavír), Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn), Václav Roubal (mistr zvuku), Jaroslav Rybář (hudební režie). Nahráno ve studiu Domovina, Praha, 1977.

7) "Luboš Fišer: *Ave imperator, morituri te salutant; Per Vittoria Colonna*; Jaroslav Doubrava: *Don Quijote. Suita z baletu*" (LP Panton, 8110 0152, 1981, CD Supraphon, VT 9092-2, 2015)

účinkuje Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn - cyklus *Per Vittoria Colonna*), Marek Jerie (violoncello), Jaroslav Vašíček (mistr zvuku), Jaroslav Smolka (hudební režie). Nahráno ve Smetanově divadle (Státní opera), Praha, 1980.

8) "Česká sborová tvorba. Ladislav Vycpálek: *Husův hlas*; Pavel Bořkovec: *Šest písní*; Jan Rychlík: *Šibeniční madrigaly*; Jiří Matys: *Cestou nocí*; Viktor Kalabis: *Svítání*" (LP Panton, 8112 0190, 1981; CD Supraphon, VT 7440-2, 2015)

účinkuje: (v cyklu *Šest písní* a *Cestou nocí*) Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1980.

9) "Týden nové tvorby 1982. Zdeněk Lukáš: *Koncert pro cembalo a smyčcové nástroje*; Miroslav Raichl: *Tři konce lásky*; Milan Jíra: *Smyčcový kvartet č. 6*; Miroslav Hlaváč: *Epizoda*" (LP Supraphon, 1119 3206, 1982)

účinkuje: Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn) v cyklu *Tři konce lásky*, záznam z živého koncertu z pražského Rudolfinu, 10.3.1982.

10) Emil Hlobil: *Tryzna mučedníkům*, op. 25; Klement Slavický: *Lidice*; *Cesta ke světlu* (LP Panton, 8110 0508, 1985, CD Supraphon, VT 7295-2, 2013)

účinkuje: Petr Haničinec (recitace), Vladimír Doležal (tenor), Kühnův mužský sbor (sbm. Pavel Kühn). Nahráno ve studiu Motorlet, Praha, 1985.

11) "Soudobá bulharská tvorba: Stefan Dragostinov: *Polytempi III*; Plamen Džurov: *Elegie pro velký orchestr*; Alexandr Rajčev: *Koncert pro orchestr* (LP Panton, 8110 0504, 1986)

zde účinkuje Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn a Stanislav Bogunia) pouze v cyklu *Polytempi III*, dále Václav Zamazal (mistr zvuku), Milan Slavický (hudební režie). Nahráno ve studiu Motorlet, Praha, 1985.

12) "Olivier Messiaen: *Cinq rechants*; *Trois petites liturgies de la présence divine*" (LP Supraphon, 11 1282-1 231, 1990; CD Supraphon, 11 0404-2, 1992)

účinkuje: ve skladbě *Trois petites liturgies de la présence divine* Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn), Bambini di Praga (sbm. Blanka Kulínská), Jeanne Loriod (Martenotovy vlny), Yvonne Loriod (klavír)⁵¹, Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Bohumil Kulínský). Nahráno ve studiu Československého rozhlasu, Praha, 1987.

13) "Bohuslav Martinů: *Motýl, který dupal*" (LP Supraphon, 11 0380-1 031, 1990; CD Supraphon, 11 0380-2 031, 1994)

účinkují: Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Jiří Bělohávek), Martin Kusák (mistr zvuku), Jaroslav Rybář (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1988.

14) "Bohuslav Martinů: *Otvírání studánek*; *Legenda z dýmu bramborové nati*; *Mikeš z hor*" (LP Supraphon, 11 0921-1 231, 1991; CD Supraphon, 11 0767-2 231, 1991; CD Supraphon, SU 3992-2 211, 2009) - podrobnosti viz na str. 68.

⁵¹ Sestry Loriodovy byly úzce spjaty s Messiaenem, Yvonne byla jeho druhou ženou.

15) "Bohuslav Martinů: *Špalíček; Romance z pampelišek; Petrklíč*" (CD Supraphon, 11 0752-2 231, 1991)

účinkuje: (pouze v cyklu *Petrklíč*) Petr Messiereur (housle), Stanislav Bogunia (klavír), Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn). Nahráno ve Studiu 1 Československého rozhlasu, Praha, 1988.

15) "Týden nové tvorby 1982. Zdeněk Lukáš: *Koncert pro cembalo a smyčcové nástroje*; Miroslav Raichl: *Tři konce lásky*; Milan Jíra: *Smyčcový kvartet č. 6*; Miroslav Hlaváč: *Epizoda*" (LP Supraphon, 1119 3206, 1982)

účinkuje: Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn) v cyklu *Tři konce lásky*, záznam z živého koncertu z pražského Rudolfinu, 10.3.1982.

16) "Antonín Dvořák: *Moravské dvojzpěvy, op. 32, op. 20, op. 38, bez op. čísla*" (LP Supraphon, 1112 4093, 1987; MC Supraphon, 1912 4093, 1987, 1991; CD Supraphon, 10 4093-2 231, 1987)⁵²

účinkuje: Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn), Stanislav Bogunia (klavír), Martin Kusák (zvuková režie), Vladimír Koronthály (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1986.

17) "Bohuslav Martinů: *Hora tří světel; Izajášovo proroctví; Hymnus k sv. Jakubu*" (LP Supraphon, 11 0751-1 231, 1990; CD Supraphon, 11 0751-2 231, 1990)

účinkují: mužská část Pěveckého sboru Čs. Rozhlasu, mužská část Kühnova smíšeného sboru (u obou sbm. Pavel Kühn), Natálie Romanová - Achaladze, Drahomíra Drobková (alt), Vladimír Doležal (tenor), Richard Novák (bas), Petr Haničinec (recitace), Jan Pěruška (viola), Vladimír Kozderka (trubka), Jan Hora (varhany), Stanislav Bogunia (klavír), Ivo Kieslich (tympány), Václav Roubal (mistr zvuku), Vladimír Koronthály (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1988.

⁵² Kompletně digitální záznam.

18) "Antonín Dvořák: *Humoreska*" (MC Supraphon Records, SU 0185-4011, 1995; CD Supraphon Records, SU 0185-2011, 1995)

v této kompilaci jsou použity nahrávky z alba č. 16 "Antonín Dvořák - *Moravské dvojzpěvy*", Supraphon, 1987.

19) "Dmitrij Šostakovič: *Symphony No. 13, Op. 113 Babi Yar*" (CD Supraphon Records, SU 0160-2 231, 1995; CD Set Supraphon, SU 3890-2, 2006)

účinkují: Peter Mikuláš (bas), mužská sekce Pražského filharmonického sboru a Kühnova smíšeného sboru (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Maxim Šostakovič). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1995

20) "Johann Sebastian Bach – *Jesus bleibet meine Freude. Alte Choräle*" (CD Supraphon, 3317-2 031, 1997)

účinkují: Miroslav Kejmar (trubka), Jan Kalfus (varhany), Bambini di Praga, Kühnův smíšený sbor (mužská sekce), řídí Bohumil Kulínský a Pavel Kühn, Václav Roubal (mistr zvuku), Jaroslav Rybář (hudební režie). Nahráno v kostele sv. Kláry v Chebu, 1997.

21) "Miloslav Kabeláč: *Milostná*; Jaroslav Doubrava: *Pět zpěvů o lásce*; Ilja Hurník: *Prokletá vojna*; Zdeněk Lukáš: *Jaro se otvírá*; Jan Málek: *Túžení*; Milan Jíra: *Nešťastná svatba*" (CD Český rozhlas, CR 0054-2 231, 1997)

účinkují: (v cyklu *Pět zpěvů o lásce*) Kühnův ženský sbor (sbm. Pavel Kühn), Václav Zamazal (mistr zvuku), Zdeněk Petr (hudební režie). Nahráno ve Studiu 1 Československého rozhlasu, Praha, 1969.

9.1.2. Nahrávky komorního sboru

22) "Leoš Janáček: *Concertino; Capriccio; Říkadla*" (LP Panton, 11 0211, 1970; LP Panton, 11 0211, 1977; LP Panton, 8111 0492, 1984)

Říkadla pro 9 hlasů a komorní soubor, účinkují: Členové Kühnova smíšeného sboru (sbm. Pavel Kühn), Jiří Válek, Josef Mokroš (flétna), Miroslav Janda, Václav Kyzivát (klarinet), Jaroslav Řezáč, Jiří Seidl (fagot), Václav Fuka (kontrabas), Petr Šprunk (dětský bubínek), František Vrána (klavír), Jiří Zobač (mistr zvuku), Jaroslav Smolka (hudební režie). Nahráno ve Dvořákově síni Domu umělců v Praze (Rudolfinum), 1969.

23) "Z repertoáru *Rudolfinské kapely*. Philipp de Monte, Jacob Regnart – Torquatto Tasso, Alessandro Orologio, Camillo Zanotti – Batista Guardini, Lambertus de Sayve, Carl Luython, Philipp Schöndorff, Nicolaus Zangius" (LP Panton, 11 0335, 1972; CD Supraphon, VT 2423-2, 2016)

účinkují: Kühnovi komorní sólisté (sbm. Pavel Kühn). Nahráno v Rudolfinu, 1972.

24) "Zdeněk Lukáš: *Tváře lásky*; František Kovaříček: *Posmívánky*; Petr Eben: *O vlaštovkách a dívkách*; Ivana Loudová: *Kurošio*" (LP Panton, 11 0358, 1973; CD Supraphon, VT 0391-2, 2017)

zde účinkují Kühnovi komorní sólisté (sbm. Pavel Kühn) pouze v cyklu *Posmívánky*⁵³. Spoluúčinkuje František Vrána (klavír). V ostatních skladbách účinkuje Pěvecký sbor čs. Rozhlasu (sbm. Milan Malý). Nahráno v Rudolfinu, 1973.

25) "Česká sborová tvorba. Ladislav Vycpálek: *Husův hlas*; Pavel Bořkovec: *Šest písní*; Jan Rychlík: *Šibeniční madrigaly*; Jiří Matys: *Cestou nocí*; Viktor Kalabis: *Svítání*" (LP Panton, 8112 0190, 1981; CD Supraphon, VT 7440-2, 2015)

účinkuje: (v cyklu *Šibeniční madrigaly*) Kühnův komorní sbor (sbm. Pavel Kühn). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1980.

⁵³ Tato nahrávka vyšla také v cyklu nahrávek "Ve jménu života, radosti a krásy. Cestami za hudbou socialistického dneška (LP Panton, 11 0558-67 1975, CD Supraphon, VT 7555-2, 2019), který vyšel ke 30. výročí osvobození Československa Rudou armádou v roce 1975.

26) "Česká renesanční hudba" (LP Supraphon, 1119 4111-2, 1984; CD Supraphon, VT 0665-2, 2018)

účinkují: Kühnovi komorní sólisté (sbm. Pavel Kühn), Symposium musicum (um. ved. Miloslav Klement), Soubor pražských trubačů (um. ved. Josef Svejkovský), Václav Roubal (mistr zvuku), Vladimír Koronthály (hudební režie). Nahráno v sále pražského Hlaholu, 1983.

27) "Pierre de Ronsard et la musique" (LP Supraphon, 10 3883-1 231, 1986, 1987, 1988; CD Supraphon, VT 1885-2, 2020)

účinkují: Kühnovi komorní sólisté (sbm. Pavel Kühn), Symposium musicum (um. vedoucí Miloslav Klement), Václav Roubal (mistr zvuku), Vladimír Koronthály (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1984.

28) "Jan Jakub Ryba: Česká mše vánoční; Jiří Ignác Linek: Koncert pro varhany a orchestr; Sinfonia pastoralis ex D" (CD Supraphon, 11 1007-2 211, 1989)⁵⁴

účinkují: Jitka Soběhartová (soprán), Marie Mrázová (alt), Vladimír Doležal (tenor), Richard Novák (bas), František Xaver Thuri (varhany), Komorní sbor Pavla Kühna (sbm. Pavel Kühn), Dvořákův komorní orchestr (řídí Libor Pešek). Nahráno v kostele sv. Jana Nemopuckého v Rožmitále pod Třemšínem, 1986.

12) "Olivier Messiaen: Cinq rechants; Trois petites liturgies de la présence divine" (LP Supraphon, 11 1282-1 231, 1990; CD Supraphon, 11 0404-2, 1992)

účinkuje: ve skladbě *Cinq rechants* Kühnovi komorní sólisté (sbm. Pavel Kühn). Nahráno ve studiu Československého rozhlasu, Praha, 1989.

29) "Altdeutsche Weihnachtsgesänge/Staroněmecké vánoční zpěvy" (CD Panton, 81 1247-2 231, 1993)

účinkují: Kühnovi komorní sólisté, Symposium musicum (řídí Pavel Kühn). Nahráno ve Studiu Martínek, Praha, 1993.

⁵⁴ Plně digitální nahrávka

30) "Orlando di Lasso and his sons" (MD Panton, 81 1246-3 231, 1993; CD Panton, 81 1246-2 231, 1993)⁵⁵

účinkují: Kühnovi komorní sólisté, Symposium musicum (um. ved. Miloslav Klement), řídí Pavel Kühn. Nahráno ve Studiu Martínek, Praha, 1993.

31) "Music in Rudolphinian Prague. Philippe de Monte" (CD Panton, 81 1401-2 231, 1995)

účinkují: Symposium musicum, Kühnovi komorní sólisté, řídí Pavel Kühn. Nahráno ve Studiu Martínek, Praha, 1995.

32) "Salomone Rossi: *The Songs of Solomon*" (CD Panton, 81 1271-2 232, 1995)

účinkují: Symposinum musicum, Kühnovi komorní sólisté, řídí Pavel Kühn. Nahráno ve Studiu Martínek, Praha, 1994.

33) "Lasso – Caldara – Mozart. *Masses of Three Eras*" (CD Bonton Music, 71 0424-2, 1996)

zde je použita nahrávka *Missy pro defunctis* O. di Lassa z původního alba č. 30 *Orlando di Lasso and his sons* (Panton, 1993)

34) "*Torquato Tasso in the Music of his Contemporaries. Gabrieli, Gesualdo, de Monte, Marenzio, Hassler and others*" (CD Panton, Bonton Music, 71 0377-2, 1996)

účinkují: Kühnovi komorní sólisté, Symposium musicum, řídí Pavel Kühn. Nahráno ve Studiu Martínek, Praha, 1995.

⁵⁵ Plně digitální nahrávka

9.1.3. Nahrávky smíšeného sboru

35) "Luboš Fišer: *Vánoční Evangelium a koledy*" (SP Panton, 03 0211, 1969, 1972, 1973, 1978, 1980, 1983, 1985)

účinkují: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr (řídí František Belfín), Felix Le Breux (recitace).

36) "Luboš Fišer: *Vánoční koledy*" (LP Panton, 11 0208, 1969, 1970, 1974, 1976, 1977, 1977, 1978, 1980, 1983, 1984; MC Panton, CM60-8, 1972; LP Panton, 80 0208-1 211, 1989, 1991; CD Supraphon, SU 3894-2, 2006)

účinkují: Vlasta Soumarová-Mlejnková (soprán), Jaromír Bělor (baryton), Miroslav Moravec (tenor), Karel Kožušník (tenor), Eva Francová (varhany), Kühnův dětský sbor (sbm. Pavel Kühn), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr (řídí František Belfín), Felix Le Breux (recitace), Jiří Zobač (mistr zvuku), Pavel Kühn (hudební režie). Nahráno v Dvořákově síni Domu umělců (Rudolfinum) v Praze, 1969

37) "Antonín Rejcha: *Te Deum*" (LP Panton, 11 0242, 1970, 1972, 1975, 1981, 1982; MC Panton, 80 0242-4 211, 1993; CD Panton, 80 0242-2 211, 1993, 1995)

účinkují: Marta Boháčová (soprán), Oldřich Lindauer (tenor), Karel Průša (bas), Ladislav Vachulka (varhany), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Orchester hl.m. Prahy FOK (řídí Václav Smetáček), Jiří Zobač (mistr zvuku), Jiří Jaroch (hudební režie). Nahráno v chrámu Nanebevzetí Panny Marie na Karlově, Praha, 1970

38) "*Na nových cestách*. Luboš Fišer: *Caprichos*; Marek Kopelent: *Snehah*; Jan Kapr: *Cvičení pro Gydli*; Jan Tausinger: *Čmáranice po nebi*" (LP Supraphon, 1 12 0884, 1971, CD Supraphon, VT 1223-2, 2020)

zde účinkují oba sbory, Kühnův smíšený sbor i Kühnovi komorní sólisté pouze ve skladbě *Caprichos* od Luboše Fišera. Nahráno v Rudolfinu, 1970.

39) "1. operní burza českých skladatelů 1970. Ukázky z hudebně dramatických děl. Miroslav Hlaváč: *Inultus*; Karel Odstrčil: *Antitheze* (LP Panton, 11 0276, 1971, CD Supraphon, VT 2923-2, 2017)

účinkují: Libuše Márová, Jan Hlavsa, Alena Míková (solo zpěv) /1/, Libuše Márová (alt), Jaroslav Horáček (bas) /2/, Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého (řídí Vladimír Válek). Nahráno v Rudolfinu, 1970.

40) "Hospodine, pomiluj ny. Tisíc let života nejstarší písně v české zemi (LP Panton, 11 0277, 1972, 1976, 1979; CD Supraphon, VT 1222-2, 2020)

- účinkují: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Jaroslav Vodrážka, Eva Francová (varhany), Vlasta Mlejnková (soprán), Libuše Márová (alt), Miroslav Frydlewicz (tenor), Karel Hanuš (bas), Renata Kodadová (harfa), Žestový soubor České Filharmonie, Symfonický orchestr (řídí František Belfín), Česká Filharmonie (řídí Václav Neumann), Jiří Zobač (mistr zvuku), Jaroslav Smolka (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1971.

41) "Duchovní hudba: Francis Poulenc: *Mše G dur; Moteta I.; Moteta II.*" (LP Supraphon, 1 12 1113, 1972, 1974, 1977, 1978, 1983; CD Supraphon, VT 7092-2, 2013)

účinkují: Vlasta Mlejnková (soprán), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Miroslav Kulhan (mistr zvuku), Jaroslav Krček (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1969.

42) "Soudobá sborová tvorba. Jan Rychlík: *Slavík, Mračno*; Jindřich Feld: *Invence*; Emil Hlobil: *Vlajka republiky*, op. 48, č. 3; Oldřich Flosman: *Pět madrigalů*; Luboš Fišer: *Nářek nad zkázou města Ur*" (LP Panton, 11 0298, 1972; CD Supraphon VT 2855-2, 2018)

účinkují: Helena Tattermuschová (soprán), Karel Berman (baryton), Jan Tříška, Otakar Brousek, Milan Friedl (recitace), Soubor tympánů a zvonů (dirigentská spolupráce František Belfín), Kühnův smíšený sbor, Kühnovi komorní sólisté (sbm. Pavel Kühn), Jiří Zobač, Ivan Veselý (mistri zvuku), Jaroslav Smolka, Bohumil Čipera (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1971.

43) "Jan Dismas Zelenka: *Sonáta III B dur pro housle, hoboj, fagot a cembalo; Recordare, Domine, Testamenti tui; Kyrie eleison a moll z 'Litanie omnium sanctorum'; Ipocondria; Exurge, providentia; In exitu Israel'*" (LP Panton, 11 0331, 1973; CD Panton, 80 0331-2911, 1993)

účinkují: Vlasta Mlejnková (soprán), Libuše Márová (alt), Beno Blachut (tenor), Karel Hanuš (bas), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Musici de Praga (řídí František Vajnar a Ivan Pařík), Jiří Zobač, Ivan Veselý, Tomáš Zikmund (mistři zvuku), Jaroslav Smolka (dramaturg, hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, 1972.

44) "Zdeněk Lukáš: *Tváře lásky*; František Kovaříček: *Posmívánky*; Petr Eben: *O vlaštokách a dívkách*; Ivana Loudová: *Kurošio*" (LP Panton, 11 0358, 1973; CD Supraphon, VT 0391-2, 2017)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) pouze v cyklu *Tváře lásky*. Spoluúčinkují: Miroslav Kejmar, Stanislav Sejpál (trubka) Petr Šprunk (bicí nástroje). V ostatních skladbách účinkuje Pěvecký sbor čs. Rozhlasu (sbm. Milan Malý). Nahráno v Rudolfinu, 1973.

45) "*Soudobá sovětská hudba*. Vadim Salmanov: *Labutička*; Ljutsian Abramovič Prigožin: *Slovo o pluku Igorově*; Pauls Dambiš: *Písně o moři*" (LP Supraphon, 1 12 1691-92, 1974, CD Supraphon, VT 1362-2, 2020)

účinkuje: Eva Bromová (soprán /1,3/), Marie Mrázová (alt /2/), Josef Života (tenor /1/), Dalibor Jedlička (bas /2/), Vladimír Kakljugin (recitace /2/), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Komorní Harmonie Českých filharmoniků (řídí Mario Klemens), Pavel Kühn (hudební režie /2/), Eduard Herzog (hudební režie /3/), Jan Vrána (hudební režie /1/), Stanislav Sýkora (mistr zvuku /2/), Václav Zamazal (hudební režie /1,3/). Nahráno v Rudolfinu / 1,2/ a ve studiu Domovina /3/, 1973.

46) "Týden nové tvorby 1975. Miloš Vacek: *Sinfonia (májová)*; Jiří Sternwald: *Návrat domů* (1974); Emil Hlobil: *Cesta živých, op. 92* (1974)" (LP Panton, 11 0551, 1975)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) ve skladbě *Návrat domů (slavnostní hudba pro velký orchestr a smíšený sbor)*, za doprovodu Filmového symfonického orchestru (řídí František Belfín).

47) "Týden nové tvorby 1975. Josef Ceremuga: *Čtyři písně pro nižší hlas a orchestr*; Ivan Jirko: *Zpěv těchto dnů*; Miroslav Juchelka: *Koncert pro klarinet a orchestr*" (LP Panton, 11 0554, 1975)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) pouze v cyklu *Zpěv těchto dnů (Čtyři epizody pro sólový baryton, smíšený sbor a symfonický orchestr)*, spoluúčinkují Jindřich Jindrák (baryton) a Dvořákův komorní orchestr (řídí Vladimír Válek)⁵⁶.

48) "*Hudba na zámku v Jaroměřicích*" (LP Supraphon, 1 12 1921-22, 1976, CD Supraphon, VT 2305-2, 2016)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) pouze ve dvou skladbách (František Václav Míča: *Zpívaná rozjímání: Oratorium určené k pobožnostem Zeleného Čtvrtku a Zeleného Pátku* a Giuseppe Ferdinando Brivio: *Demofonte /3. dějství - sbor "Par Maggiore ogni diletto"/*). Doprovází Pražští komorní sólisté (řídí Libor Hlaváček). Nahráno v Rudolfinu a ve studiu Domovina, Praha, 1974.

49) "*Soudobá polská sborová tvorba*. Ryszard Bukowski: *Mazowsze*; Andrzej Koszewski: *Muzika fa-re-mi-do-si*; *Nicolao Copernico dedicatum*; Romuald Twardovski: *Carmina de mortuis*" (LP Supraphon, 1 12 1865, 1976, CD Supraphon, VT 0690-2, 2018)

účinkují: Andrzej Slabiak (recitace), Milada Jirglová, Jarmila Randová, Stanislava Secká, Jaroslav Tománek, Jaromír Bělor, Vratislav Vinický (sólový zpěv), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn). Nahráno ve Smetanově síni Obecního domu v Praze, 1975.

⁵⁶ Tyto nahrávky byly pořizovány jako live snímky, většinou v pražském Rudolfinu

50) "Vítězslav Novák: *Balady na slova moravské lidové poesie; Toman a lesní panna, op. 40*" (LP Panton, 11 0667, 1978, CD Supraphon, VT 0990-2, 2019)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) pouze v cyklu *Balady (Ranoša, Zakletá dcera, Vražedný milý, Nešťasná vojna)* Vítězslava Nováka za doprovodu Symfonického orchestru Čs. Rozhlasu v Praze (řídí Vladimír Válek). Nahráno v nahrávacím studiu Čs. Televize v Praze, 1977.

51) "20. týden nové tvorby 1976. Jiří Válek: *Koncert pro housle a orchestr (Hymnus slunce)* (1975); Jan Zdeněk Bartoš: *Tractatus pacis* (1973)" (LP Supraphon, 1 19 2033, 1976)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) ve druhé skladbě *Tractatus pacis*, spoluúčinkují: Milan Friedl (recitace), Jaroslav Horáček (baryton), Symfonický orchestr Čs. Rozhlasu v Praze (řídí Otakar Trhlík).

4) "Antonín Dvořák: *Čtyři sbory op. 29; V přírodě, op. 63; Vítězslav Novák: Dvanáct ukolébavek op. 61*" (LP, Supraphon, 1 12 2040, 1977, CD Supraphon, VT 0702-2, 2018).

účinkuje: Kühnův smíšený sbor (/1,2/ sbm. Pavel Kühn), Kühnův ženský sbor (/3/ sbm. Pavel Kühn), Beryl Tučapská (soprán), Miloslav Kulhan (mistr zvuku), Jan Vrána (hudební režie). Nahráno v chrámu sv. Jana Nepomuckého v Praze, 1976.

52) "Týden soudobé tvorby 1977. Pavel Čotek: *Všemi hlasy* (1975); Arnošt Košťál: *Kosmické nokturno* (1974); Viktor Kalabis: *Koncert pro cembalo a smyčcový orchestr, op. 42* (1975)" (LP Supraphon, 1 19 2238, 1977, CD Supraphon, VT 9322-2, 2013)

účinkují: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn, /1/), živý záznam koncertu ve Smetanově síni Obecního domu v Praze, 4.4.1977.

53) "Antonín Dvořák: *Jakobín*" (LP Supraphon, 10 2481-1 613, 1978; LP Supraphon, 1112 2481/3, 1979, 1980; CD Supraphon, 11 2190-2 612, 1994)

účinkují: Daniela Šounová-Brouková, Marcela Machotková, Vilém Přibyl, Beno Blachut, Karel Berman, Karel Průša, René Tuček, Václav Zítek, Ivana Mixová (sólový zpěv), Dětský pěvecký sbor Kantiléna (sbm. Ivan Sedláček), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Státní filharmonie Brno (řídí Jiří Pinkas), Miloslav Kulhan (mistr zvuku), Zdeněk Zahradník (hudební režie). Nahráno ve studiu Stadion Brno, 1977.

54) "22. týden nové tvorby 1978. Petr Eben: *Řecký slovník*; František Šauer: *Žalm naděje*; Jiří Pauer: *Madrigaly*; Evžen Zámečník: *Musica per Pablo Casals*" (LP Supraphon, 1 19 2408, 1978)

účinkuje: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) - pouze v cyklu *Madrigaly*. Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1978.

55) "Giacomo Carissimi: *Jefta*; *Baltazar*" (LP Supraphon, 1112 2415, 1979, CD Supraphon, VT 1052-2, 2020)

účinkují: Milada Čejková, Milada Jirglová, Christine Klopschová, Stanislava Secká, Vladimír Doležal, Jaromír Bělor, Joachim Vogt, Václav Bechyně, Jaromír Bělor, Siegfried Hausmann (sólový zpěv), Petr Messiereur, Jan Talich, Jiří Hnyk, Jan Foltýn, Jan Kvapil, Jiří Klika, (housle), Jan Zvolánek, Evžen Rattay (violoncello), Miroslav Kejmar, Stanislav Sejpal (trubka), Zdeněk Pulec (pozoun), Jan Hora (varhany), František X. Thuri (cembalo), Jiří Tichota (loutna), Václav Fuka (kontrabas), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Václav Roubal (mistr zvuku), Milan Slavický (hudební režie). Nahráno v zrcadlové síni Klementina, Praha, 1977)

56) "Týden nové tvorby 1981. Pavel Čotek: *Paměť*; Zdeněk Lukáš: *Podej mi ruku*; Václav Felix: *Z májového deníku*" (LP Panton, 8112 0225, 1981)

účinkují: Jarmila Vrchotová-Pátová (soprán), Vladimír Koula (klavír), Milada Šantrochová (bicí), Kühnův smíšený sbor (řídí Pavel Kühn). Nahráno při živém koncertu v Rudolfinu, Praha, 22.3.1981

57) "Týden nové tvorby 1982 (Operní burza). Josef Matěj: *Čtyřicet dnů hory Musa Dagh*; Ivo Jirásek: *Mistr Jeroným*" (LP Panton, 8118 0285, 1982)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) v ukázce z opery *Čtyřicet dnů hory Musa Dagh* ve Sborové scéně ze 2. dějství za doprovodu Filmového symfonického orchestru (řídí František Belfín), živý záznam koncertu ze Společenského sálu Paláce kultury v Praze (dnešní Kongresové centrum), 22.3.1982.

58) "Johannes Brahms: *Fest- und Gedenksprüche, Op. 109; Drei Moteten, Op. 110*; Richard Strauss: *Zwei Gesänge, Op. 34*" (LP Supraphon, 1112 3147, 1983, CD Supraphon, VT 9489-2, 2013)

účinkuje: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Stanislav Sýkora (mistr zvuku), Jan Vrána (zvuková režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1979.

25) "Česká sborová tvorba. Ladislav Vycpálek: *Husův hlas*; Pavel Bořkovec: *Šest písní*; Jan Rychlík: *Šibeniční madrigaly*; Jiří Matys: *Cestou nocí*; Viktor Kalabis: *Svítání*" (LP Panton, 8112 0190, 1981; CD Supraphon, VT 7440-2, 2015)

účinkuje: (ve skladbách *Husův hlas* a *Svítání*) Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1980

59) "Týden nové tvorby 1983. Václav Felix: *Zpěvy loučení, op. 58*; Milan Jíra: *Nešťastná svatba*; Václav Lídí: *Balada o červnovém ránu* (Lidice 1942); Zdeněk Lukáš: *Finale festoso*" (LP Supraphon, 1119 3548, 1983)

účinkuje: Kühnův smíšený sbor, Helena Tattermuschová (soprán), Jan Hlavsa (tenor), soubor bicích nástrojů, řídí Pavel Kühn (pouze v baladě *Nešťastná svatba*). Nahráno v Praze, 1983.

60) "Jan Dismas Zelenka: *Beatus vir qui timet Dominum; Confitebor tibi Domine; Magnificat*" (LP Supraphon, 1112 3145, 1983, CD Supraphon, VT 7278-2, 2014)

účinkují: Jana Jonášová (soprán), Marie Mrázová (alt), Joachim Vogt (tenor), Karel Průša (bas), Jiří Kaniak (hoboj), Oldřich Vlček (housle), Jindřich Ptáček (violoncello), Svatopluk Vohanka (kontrabas), Jan Hora (varhany), Stanislav Bogunia (cembalo), Kühnův smíšený sbor, Pražský komorní orchestr, řídí Pavel Kühn, Václav Zamazal (mistr zvuku), Vladimír Koronthály, Jaroslav Rybář (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1982.

61) "Vilém Blodek: *V studni; Zítek* (torzo opery)" (LP Supraphon, 1116 3651-52, 1984; CD Supraphon, SU 0033-2, 1995; CD Supraphon, VT 0623-2, 2019)

účinkují: Jiřina Marková (soprán), Libuše Márová (mezzosoprán), Miroslav Kopp (tenor), Bohuslav Maršík (baryton), Karel Hanuš (bas), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Orchester Národního divadla v Praze (řídí Jan Štych), Stanislav Sýkora (mistr zvuku), Zdeněk Zahradník (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1981 (*V studni*), resp. 1982 (*Zítek*).

62) "Perličky české operety. *Polská krev – Vinobraní – Cudná Barbora – Mlynářka z Granady – Muzikantská Liduška – Paní Marjánka, matka pluku*" (LP Supraphon, 1116 3315, 1984, CD Supraphon, VT 0668-2, 2018)

účinkují: Pavla Břínková (soprán), Miroslav Kopp (tenor), Lubomír Vraspír (tenor), Jiří Zahradníček (tenor), Dalibor Jedlička (basbaryton), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Dvořákův komorní orchestr (řídí Vladimír Válek), Erich Kusse (mistr zvuku), Zdeněk Petr (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1983.

63) "*Kouzelný svět operety. Pavla Břínková Recital*" (LP Supraphon, 1116 3316, 1985, 1986; MC Supraphon, 1916 3316, 1986; MC Delfa, DE-0010-4-331, 1998; CD Supraphon, VT 2327-2, 2016)

účinkují: Pavla Břínková (soprán), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Orchester Národního divadla v Praze (řídí Milivoj Uzelac), Aleš Wimmer (mistr zvuku), Zdeněk Petr (hudební režie). Nahráno ve Smetanově divadle (Státní opera), Praha, 1982-1983.

64) "Václav Jan Tomášek: *Missa solemnis, Op. 81*; Antonín Vranický: *Missa in Es*, Jan Antonín Koželuh: *Missa pastoralis in D*" (LP Supraphon, 1112 4631-32, 1985; CD Supraphon, 11 2138-2 231, 1994)

účinkují: Jana Jonášová (soprán), Marie Mrázová (alt), Vladimír Doležal (tenor), Richard Novák (bas), Kühnův smíšený sbor, Pražský komorní orchestr, řídí Pavel Kühn, Erich Kusse (mistr zvuku), Vladimír Koronthály (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1984.

65) "Maurice Ravel: *Bolero; Dafnis a Chloe – Suita č. 1; Dafnis a Chloe – Suita č. 2*" (LP Supraphon, 1110 3633, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992; MC Supraphon, 1910 3633, 1985; CD Supraphon, 10 3633-2 031, 1986, 1990)⁵⁷

účinkují: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn, pouze ve suitách *Dafnis a Chloe*), Česká Filharmonie (řídí Libor Pešek), Stanislav Sýkora (mistr zvuku), Zdeněk Zahradník (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1983 (*Dafnis a Chloe*), resp. 1985 (*Bolero*).

66) "Bohuslav Martinů: *Česká rapsódie*" (LP Supraphon, 1112 3884, 1986, 1988; MC Supraphon, 1912 3884, 1986; CD Supraphon CO-72645, 1988; SU 3956-2, 2008)⁵⁸

účinkují: Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Jiří Bělohlávek), Martin Kusák (mistr zvuku), Jaroslav Rybář (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1985.

⁵⁷ Jedná se o první nahrávku ze zkoumaného seznamu, která byla pořízena plně digitálním záznamem.

⁵⁸ Vyšlo spolu s cyklem B. Martinů *Nipponari a Kouzelné noci*.

67) "Týden nové tvorby 1986. Jiří Teml: *Kaligramy*; Jiří Kalach: *Lukumo*; Pavel Jeřábek: *Musica Giocosa*; Michal Košut: *Concertino*; Jan Grossmann: *Packavý Janek*" (LP Panton, 8112 0629, 1986)

zde zpívá Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) pouze ve skladbě *Lukumo (Rapsodie pro sólové housle s průvodem smíšeného sboru, harfy a bicích nástrojů)*, dále účinkují Ivan Štraus (housle), Libuše Váchalová (harfa), Miloš Kozelka (bicí nástroje). Živý záznam z koncertu v sále Městské knihovny v Praze 12, 20.3.1986.

68) "Oskar Nedbal: *Vinobraní. Průřez operetou*" (LP Supraphon, 1116 4100, 1987)

účinkují: Miloš Bílý, Jana Jonášová, Vratislav Kadlec, Jiří Koutný, Galla Macků, Jiřina Marková, Zdeněk Švehla, Jan Sedliský, Pavla Břínková (sólový zpěv), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Operetní studiový orchestr (řídí Miroslav Homola), Václav Roubal (mistr zvuku), Zdeněk Zahradník (hudební režie). Nahráno v Československém rozhlasu v Praze, 1987.

69) Ladislav Kubík: *Do země budoucí; Zpěvy naděje* (LP Supraphon, 11 00271-1, 1988, CD Supraphon, VT 2371-2, 2017)

účinkují: v kantátě *Do země budoucí* Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Richard Novák (bas), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Jiří Bělohlávek), v kantátě *Zpěvy naděje* zpívá Pražský filharmonický sbor (sbm. Lubomír Mátl), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Jiří Bělohlávek). Nahráno v pražském Rudolfinu, 1987.

70) "Elena Petrová: *Noci*; Marta Jiráčková: *Osm divů světa*, op. 18 (LP Panton, 81 0659-1 011, 1988, CD Supraphon, VT 1238-2, 2021)

účinkují: Ludmila Solařová (harfa), Oldřich Šatava, Václav Mazáček, Miloš Kozelka, Vladimír Vlasák (bicí nástroje), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) /cyklus *Osm divů světa*/. Nahráno ve Smetanově síni Obecního domu v Praze, 1987.

71) "František Xaver Brixl: *Missa integra d moll, Nov. I/46; Opus patheticum de septem doloribus Beatae Mariae Virginis, Nov. IX/11*" (LP Supraphon, 11 0092-1 231, 1989; MC Supraphon, 11 0092-4 231, 1989; CD Supraphon, 11 0092-2 231, 1989)⁵⁹

účinkují: Ibolya Verebics (soprán), Christel Borchers (alt), Scot Weir (tenor), Joachim Gebhardt (bas), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Pražský komorní orchestr (řídí Helmut Rilling), Stanislav Sýkora (mistr zvuku), Pavel Kühn (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1987.

72) "Petr Eben: *Pražské nokturno pro orchestr; Cantico delle creature; Salve Regina; Krajiny Patmoské*" (LP Panton, 81 0827-1 011, 1989)

zde zpívá Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) pouze ve sborových skladbách *Cantico dekle creature* a *Salve Regina*. Jedná se o živý záznam koncertu z pražského Rudolfinu, 15.6.1988 (Ivan Pommer - mistr zvuku, Milan Slavický - hudební režie).

73) "Miroslav Raichl: *Šest madrigalů pro smíšený sbor; Zdeněk Lukáš: Iudica me, Deus; Petr Eben: Maledictiones et Benedictiones* (výběr); Jiří Kalach: *Lukumo*" (LP Panton, 81 0740-1 231, 1989; CD Supraphon, VT 2838-2, 2017)⁶⁰

účinkuje: Milada Čejková (soprán), Jaromír Bělor (bas), Ivan Štraus (housle), Libuše Váchalová (harfa), Miloš Kozelka (bicí), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Václav Zamazal (mistr zvuku), Jiří Gemrot (editor), Milan Slavický (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1988.

74) "Klement Slavický: *Psalmi; Petr Eben: Hořká hlína* (LP Panton, 81 0898-1 231, 1990)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) pouze v cyklu *Psalmi*, spoluúčinkují: Salome Losová (soprán), Dagmar Pecková (alt), Vladimír Doležal (tenor), Luděk Vele (bas), Jan Hora (varhany), Jaroslav Vašíček (mistr zvuku), Milan Slavický (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1989.

⁵⁹ Plně digitální nahrávka

⁶⁰ Plně digitální nahrávka, LP vyšlo ke 30. výročí KSS

75) "Bohuslav Martinů: *Kouzelné noci; Nipponari; Svatební košile* (LP Supraphon, 11 0091-1 231, 1990; CD Supraphon, 11 1090-2 231, 1991)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn) pouze ve skladbě *Svatební košile*, dále účinkují Jiřina Marková (soprán), Miroslav Kopp (tenor), Pavel Horáček (bas), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Jiří Bělohlávek), Martin Kusák (mistr zvuku), Jaroslav Rybář (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1986.

76) "Antonín Dvořák: *Mass in D major, Op. 86; Jan Antonín Koželuh: Missa pastoralis in D*" (MC Multisonic, 31 0036-4 231, 1990; CD Multisonic, 31 0036-2 231, 1991)

účinkují (v *Mši D dur* A. Dvořáka): Salome Losová (soprán), Marta Beňáčková (alt), Miroslav Kopp (tenor), Richard Novák (bas), Bambini di Praga (sbm. Blanka Kulínská), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Jan Hora (varhany), řídí Bohumil Kulínský, Václav Roubal (mistr zvuku), Pavel Kühn (hudební režie). Nahráno ve sboru Církve bratrské v Soukenické ul., Praha, 1991.

14) "Bohuslav Martinů: *Otvírání studánek; Legenda z dýmu bramborové nati; Mikeš z hor*" (LP Supraphon, 11 0921-1 231, 1991; CD Supraphon, 11 0767-2 231, 1991; CD Supraphon, SU 3992-2 211, 2009)

účinkují: Milada Čejková (soprán), Marie Mrázová, Agáta Čakrtová (alt), Vladimír Doležal (tenor), Ivan Kusnjer (bas), Petr Haničinec (recitace), Petr Messiereur, Jan Kvapil (housle), Jan Talich (viola), Jiří Stivín (flétna), Vlastimil Mareš (klarinet), Petr Duda (lesní roh), akordeon (Milan Bláha), Stanislav Bogunia (klavír), Kühnův smíšený sbor (v kantátě *Otvírání studánek* jen ženský sbor, řídí Pavel Kühn), Tomáš Zikmund (mistr zvuku), Vladimír Koronthály (hudební režie). Nahráno ve Studiu 1 Československého rozhlasu, Praha, 1988.

15) "Bohuslav Martinů: *Špalíček; Romance z pampelišek; Petrklíč*" (CD Supraphon, 11 0752-2 231, 1991)

účinkují: (pouze v kantátě *Romance z pampelišek*) Kühnův smíšený sbor (řídí Pavel Kühn), Milada Čejková (soprán). Nahráno ve Studiu 1 Československého rozhlasu, Praha, 1988.

77) Pastores surgite. Latinské pastorely českého klasicismu (MC Panton, 81 1184-4 231, 1992 [1993]; CD Panton, 81 1184-2 231, 1992)

účinkují: Heidi Wolnerhanssen, Eva Urbanová (soprán), Marta Beňačková (alt), Vladimír Okénko (tenor), Karel Průša (bas), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Martin Turnovský). Nahráno v Bazilice Nanebevzetí Panny Marie na Strahově, Praha, 1992.

78) "Luboš Fišer: *Nářek nad zkázou města Ur; Double; Crux; Sonáta pro sbor, klavír a orchestr; Istanu*" (CD Panton, 81 1144-2 911, 1993). Zde byla použita nahrávka (*Nářek nad zkázou města Ur*) KSS z roku 1971, album č. 42, LP Panton 11 0298 (viz str. 58).

79) "Karel Růžička: *Celebration Jazz Mass*" (MC Supraphon, 11 2594-4 511, 1994; CD Supraphon, 11 2594-2 511, 1994)

účinkují: Diane Bolden-Taylor (soprán), Smíšený sbor Pavla Kühna, Orchester Karla Růžičky, Havlákovo kvarteto, řídí Pavel Kühn. Nahráno ve Studiu A Českého rozhlasu, Praha, 1994.

80) "Ladislav Simon: *Requiem za zemřelé, pro které hudba byla životem*" (MC Clarton, CQ 0003-4 231, 1994; CD Clarton, CQ 0003-2 231, 1994)

účinkují: Lucie Bílá (soprán), Jess Webb (baryton), Vladimír Roubal (varhany), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), RK Band AUS Praha (šéfdirigent Rudolf Koudelka), Big Band U.S. Air Forces in Europe (šéfdirigent Roger W. Seby), řídí Vladimír Válek, Oldřich Slezák (mistr zvuku), Jiří Zobač (hudební režie). Nahráno při živém koncertu v Rudolfinu, Praha, 7.11.1993.

81) "Klement Slavický: *Symfonieta č. 4 „Pax hominibus in orbi universo”; Psalmi*" (CD 81 1142-2 931, 1994)

účinkují: (pouze v cyklu *Psalmi*) Salome Losová (soprán), Dagmar Pecková (alt), Vladimír Doležal (tenor), Luděk Vele (bas), Jan Hora (varhany), Kühnův smíšený sbor, řídí Pavel Kühn. Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1989.

82) "Johann Sebastian Bach: *Mše h-moll, BWV 232* (CD ICN Polyart, ICN 20, 1995)

účinkují: Zdena Kloubová (soprán), Marta Beňačková (alt), Jorg Durmuller (tenor), Peter Mikuláš (bas), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Český národní symfonický orchestr (řídí Zdeněk Košler). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1994.

83) "Josef Mysliveček: *Abrahám a Izák*" (CD Supraphon, SU 3209-2 232, 1995)

účinkují: Tatiana Korovina, Victoria Luchianez (soprán), Hye Jin Kim (alt), Vladimír Doležal (tenor), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Sinfonietta Praha (řídí Ivan Pařík). Nahráno v Chrámu Nanebevzetí Panny Marie, Praha, 1991.

84) "Classical Czech Choruses. Bedřich Smetana: *Česká píseň, op. 30*; Josef Bohuslav Foerster: *Devět mužských sborů, op. 37* (výběr); *Vzhůru spáči, op. 112*; Antonín Dvořák: *V přírodě, op. 63*; Josef Suk: *Tři zpěvy, op. 19*; *Deset zpěvů, op. 15* (CD Supraphon, SU 3114-2 211, 1996)

zde účinkuje Kühnův smíšený sbor pouze v cyklu *V přírodě* A. Dvořáka, a jedná se o nahrávku z roku 1976 z alba č. 4, Supraphon 1 12 2040 (viz str. 61).

85) "Jaroslav Krček: *Jan Amos Comenius. Symphony No. 3*" (CD Supraphon, SU 3195-2 931, 1996)

účinkují: Radovan Lukavský (recitace), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Česká filharmonie (řídí Jiří Bělohlávek), Jan Kotzmann (mistr zvuku), Zdeněk Zahradník (hudební režie). Nahráno při živých koncertech v Rudolfinu, Praha, 26. a 27. 11. 1992.

86) "Bohuslav Martinů: *Zbojnické písně I, II; Česká říkadla; Tři zpěvy; České madrigaly; Čtyři písně o Marii; Pět českých madrigalů; Madrigaly; Tři písně posvátné*" (CD Supraphon, SU 3101-2 231, 1996)

účinkuje: Petr Messiereur (housle, v cyklu *Tři písně posvátné*), Milada Čejková (soprán), Hana Pracnová (alt, v cyklu *Česká říkadla*) Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn, kromě cyklů *Zbojnické písně*, ty nahrál Pěvecký sbor Čs. Rozhlasu), Miroslav Mareš, Stanislav Sýkora (mistři zvuku), Jaroslav Rybář (hudební režie). Nahráno ve Studiu 1 Československého rozhlasu, Praha, 1989-1990.

87) "Oskar Nedbal: *Vinobraní* (výběr scén). *Cudná Barbora* (předehra)" (MC Supraphon Records, SU 3159-4 611, 1996; CD Supraphon Records, SU 3159-2 611, 1996)

na tomto disku jsou použity nahrávky z alba č. 62 *Perličky české operety*, Supraphon, 1984 (viz str. 64).

88) "Carl Orff: *Carmina Burana*" (CD Supraphon Records, SU 3160-2 231, 1996; CD Supraphon, SU 3576-2 231, 2001)

účinkují: Zdena Kloubová (soprán), Vladimír Doležal (tenor), Ivan Kusnjer (bas), Bambini di Praga (sbm. Bohumil Kulínský), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Gaetano Delogu), Václav Roubal (mistr zvuku), Pavel Kühn (hudební režie). Záznam z živých koncertů v Rudolfinu, Praha, 12. a 13. 12. 1995.

89) "Ty české panenky. *Láska brány otevírá. Slavné árie z českých operet*" (MC Supraphon Records, SU 3057-4 631, 1996; CD Supraphon Records, SU 3057-2 631, 1996)

na tomto disku jsou použity nahrávky z alba č. 62 *Perličky české operety*, Supraphon, 1984 (viz str. 64).

90) "Miloslav Kabeláč: *Milostná*; Jaroslav Doubrava: *Pět zpěvů o lásce*; Ilja Hurník: *Proklatá vojna*; Zdeněk Lukáš: *Jaro se otvírá*; Jan Málek: *Túžení*; Milan Jíra: *Nešťastná svatba*" (CD Český rozhlas, CR 0054-2 231, 1997)

účinkují: (v cyklu *Nešťastní svatba*) Helena Tattermuschová (soprán), Jan Hlavsa (tenor), Miloš Kozelka, Oldřich Šatava, Vladimír Vlasák (bicí nástroje), Jiří Pokorný, Jaroslav Šaroun (klavír), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Jaroslav Vašíček (mistr zvuku), Jan Málek (hudební režie). Nahráno ve Studiu 1 Československého rozhlasu, Praha, 1985.

91) "Ervín Schulhoff: *Symphony No. 4*; *Symphony No. 6* `Symphony of Freedom` (CD Supraphon, 11 2162-2 031, 1997)⁶¹

účinkují: Roman Janál (baryton, *Symfonie č. 4*), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn, *Symfonie č. 6*), Miroslav Mareš (mistr zvuku), Jan Málek (hudební režie). Nahráno ve Studiu 1 Českého Rozhlasu, Praha, 1997.

92) "Jan Dismas Zelenka: *Magnificat*; *Psalmus 129 'De profundis'*; *Litanie Omnium Sanctorum*; *Salve Regina*" (CD Supraphon, SU 3315-2 231, 1997)

na tomto disku jsou použity nahrávky KSS z alba skladeb J. D. Zelenky vydavatelství Supraphon č. 61, 1112 3145, 1983 (viz str. 35)

93) "*Kletby a dobrořečení*" (CD Supraphon, SU 3384-2 211, 1998)

toto album je zajímavé tím, že se jedná o kompilaci předešlých nahrávek, které však všechny pořídil Kühnův smíšený sbor s Pavlem Kühnem. V tomto albu jsou nahrávky: Brahms - *Slavnostní a pamětní zpěvy* (Supraphon, 1112 3147, 1983, č. 58, viz str. 63), Eben - *Kletby a dobrořečení* (Raichl, Lukáš, Eben, Kalach, Panton, 81 0740-1 231, 1989, č. 73, viz str. 67), Novák - *Dvanáct ukolébavek* (Supraphon, 1 12 2040, 1977, č. 4, viz str. 61), Messiaen - *Cinq rechants* (Supraphon, 11 1282-1 231, 1990, č. 12, viz str. 55), Martinů - *Romance z pampelišek* (Supraphon, 11 0752-2 231, 1991, č. 15, viz str. 68)

⁶¹ Plně digitální záznam.

94) "Antonín Dvořák: *Rusalka, op. 114 (B. 203)*" (CD Decca, 460 568, 1998)⁶²

účinkují: Renée Fleming (soprán), Ben Heppner (tenor), Franz Hawlata (bas), Dolora Zajick (kontraalt), Eva Urbanová (soprán), Ivan Kusnjer (baryton), Zdena Kloubová (soprán), Livia Ághová, Dana Burešová, Hana Minutilo (soprán), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Česká filharmonie (řídí sir. Charles Mackerras), Jürgen Bulgrin, Wolf Dieter Karwatky, James Lock (mistři zvuku), Michael Haas, Chris Hazel (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1998.

95) "Lukáš Hurník: Magnificat; Jan Hanuš: *Dřevěný Kristus*; Jiří Gemrot: *Mše in C*" (CD Český rozhlas, CR 0076-2 231, 1998)

účinkuje: (ve skladbě *Mše in C*) Milada Čejková (soprán), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Tomáš Zikmund (mistr zvuku), Jiří Gemrot (hudební režie). Živá nahrávka z koncertu z kostela sv. Šimona a Judy, Praha, 25.3.1996.

96) "Jan Zach: *Te Deum; Requiem solenne c moll*; Jan Antonín Koželuh: *Messa Curta e solenne in D*" (CD Radioservis, CR 0190-2-231, 2001; CD Radioservis CR.SH.2014.512, 2017)

účinkují: Ludmila Vernerová, Nadia Petrenko (soprán), Yvona Škvárová (alt), Vladimír Doležal (tenor), Roman Janál, Jiří Kalendovský (bas), Josef Kšica (varhany), Komorní soubor pražských filharmoniků, Kühnův smíšený sbor (řídí Pavel Kühn), Jaroslav Vašíček, Miroslav Mareš (mistři zvuku), Jiří Gemrot (hudební režie). Nahráno v kostele sv. Šimona a Judy, Praha, 1996-1997.

97) "Antonín Dvořák: *Svatební košile, op. 69*" (CD Radioservis, CR0221-2-031, 2002)

účinkují: Zdena Kloubová (soprán), Jaroslav Březina (tenor), Gustáv Beláček (bas), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr Českého rozhlasu v Praze (řídí Vladimír Válek), Miroslav Mareš (mistr zvuku), Jan Málek (hudební režie). Živá nahrávka z abonentního koncertu SOČRu, Rudolfinu, Praha, 2.10.2001.

⁶² Plně digitální záznam.

98) "Antonín Dvořák – Deo gratias. A documentary about the famous Czech composer and the best of Antonín Dvořák" (DVD Supraphon, SU 7007-9 031, 2004)

účinkují: (v záznamu poslední skladby alba - Dvořákově *Te Deum*, op. 103) Zdena Kloubová (soprán), Ivan Kusnjer (bas), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK (řídí Gaetano Delogu). Audiovizuální záznam koncertu.

99) "Jiří Kalach: *Předehra na barokní téma; Koncert pro housle a orchestr; Hommage à A. Schweitzer; Koncert pro orchestr*" (CD Radioservis, CR 0358-2-031, 2006)

účinkují: (ve skladbě *Hommage à A. Schweitzer - Hippokratova lékařská přísaha*) Miluška Kvěchová (varhany), Kühnův smíšený sbor (sbm. Pavel Kühn), Symfonický orchestr Českého rozhlasu (řídí Vladimír Válek), Jan Čeněk (mistr zvuku), Igor Tausinger (hudební režie). Nahráno v Rudolfinu, Praha, 1997.

100) "Alexander Goldscheider: *Stabat Mater; Ave Maria*" (CD Romantic Robot, RR 2007, 2007)

účinkují: (ve skladbách *Stabat Mater, Ave Maria* a *Omnia tempus habent*) Šárka Frančová (soprán), Jaroslav Březina (tenor), Romantic Robot Orchestra, Kühnův smíšený sbor (řídí Pavel Kühn), Jiří Zobač (mistr zvuku), Alexander Goldscheider (hudební režie). Nahráno ve studiu Fisyo (studio Ve Smečkách), Praha, 2000.

9.2. Obrazové přílohy

1) Pavel Kühn se svými rodiči Janem a Markétou

2) Kühnův smíšený sbor v roce 1978.

3) Kühnův smíšený sbor v Rudolfinu

4) Ukázka přebalu alba s kantátami Bohuslava Martinů

5) Ukázka přebalu alba vydaného ke 30. výročí sboru

6) Pavel Kůhn na zkoušce před koncertem na Pražském jaru, 1998.

